

Technická univerzita v Liberci

Fakulta pedagogická

**Rodinná anamnéza pachatelů trestných činů – zanedbání povinné výživy
ve smyslu ust. § 213 trestního zákona**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

UNIVERZITNÍ KNIHOVNA
TECHNICKÉ UNIVERZITY U LIBERCI

3146069891

TU v Liberci, FAKULTA PEDAGOGICKÁ

461 17 LIBEREC 1, Hálkova 6

Tel.: 048/535 2515

Fax: 048/535 2332

Katedra: pedagogiky a psychologie - oddělení sociálních studií

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE (pro bakalářský studijní program)

pro (kandidát) : Jaroslav BEJLEK

adresa: Americká 768/96, 460 10 Liberec III

obor (kombinace): sociální pedagog

Název BP: Rodinná anamnéza pachatelů trestných činů - zanedbání povinné výživy ve smyslu ust. § 213 trestního zákona

Název BP v angličtině: Family anamnesis of crime offenders - neglecting of compulsory sustenance in the sense of provision § 213 of the Criminal Act

Vedoucí práce: PaedDr. Ilona Pešatová

Konzultant:

Termín odevzdání: 31. 3. 2000

Pozn. Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž formulují podrobnosti zadání. Zásady pro zpracování DP jsou k dispozici ve dvou verzích (stručné, resp. metodické pokyny) na katedrách a na Děkanátě Fakulty pedagogické TU v Liberci.

V Liberci dne 15. 12. 1998

.....
r. j. Ob. R. Bejlek
děkan

.....
I. Pešatová
vedoucí katedry

Převzal (kandidát): BEJLEK JAROSLAV

Datum: 20.12.1998

PaedDr. Ilona Pešatová
(KPP) KČS / SPED

Podpis:
J. Bejlek

J. Bejlek
F. S., F. S. příl.

Cíl:

Cílem naší práce je prokázat rizikové faktory, které mohou negativně ovlivnit mladé rodiny, a které po rozpadu manželství často vedou k páchaní trestného činu zanedbání povinné výživy ve smyslu ust. § 213 trestního zákona.

Hypotézy:

1. Předpokládáme, že většina pachatelů trestného činu - zanedbávání povinné výživy ve smyslu ust. § 213 trestního zákona bude pocházet z neúplných rodin.
2. Domníváme se, většina pachatelů trestného činu - zanedbání povinné výživy ve smyslu ust. § 213 trestního zákona jsou osoby s minimálním vzděláním, s nedostatečnou pracovní kvalifikací, bez dostatečného zájmu o zaměstnání.
3. Předpokládáme, že většina pachatelů trestného činu - zanedbání povinné výživy ve smyslu ust. § 213 trestního zákona, má sklon k nadmernému požívání alkoholických nápojů.
4. Domníváme se, že ekonomickou dysfunkci rodiny řeší matky rozvodem s cílem zlepšení sociální a ekonomické situace rodiny.

Metody:

- rozhovor - volný, řízený
- obsahová analýza dokumentů

Zkoumaný vzorek bude obsahovat cca 40 respondentů, u kterých bylo prováděno šetření pro podezření z trestného činu dle ust. § 213 tr. zákona.

Literatura:

Zákon o rodině č. 94/1963 Sb., jak vyplývá ze změn a doplnění provedených zákonem č. 132/1982 Sb., zákonem č. 234/1992 Sb., nálezem Ústavního soudu č. 72/1995 Sb., a zákonem č. 91/1998 Sb.

Trestní zákon č. 140/1961 Sb., ve znění pozdějších zákonů.

Trestní řád č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním ve znění pozdějších zákonů.

Matějček, Z.: O rodině vlastní, nevlastní a náhradní. Praha, SPN 1994.

Márová, Z. - Matějček, Z. - Radvanová, S.: Výchova dětí v neúplné rodině. Praha, SPN 1997.

Matějček, Z. - Dytrych, Z.: Přestali jste být manželi, ale zůstáváte být rodiči. H + H 1992.

Vedoucí práce:

Technická univerzita v Liberci
Fakulta pedagogická

Katedra: **pedagogiky a psychologie – oddělení sociálních studií**

Obor: **sociální pedagog**

**Rodinná anamnéza pachatelů trestních činů – zanedbání povinné výživy
ve smyslu ust. § 213 trestního zákona**

Autor: **Jaroslav BEJLEK**

Adresa: **Americká 768/96
460 10 Liberec III**

Vedoucí práce: **PaedDr. Ilona Pešatová**

Počet:	stran	tabulek	grafů	příloh
	72	6	6	3

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, a že jsem uvedl veškerou použitou literaturu.

Rád bych poděkoval vedoucí práce PaedDr. Iloně Pešatové za odboře vedení a konzultace řešené problematiky a náměty pro pracovního bakkalařské práce. Dále děkuji paní Radce Třesníkovi, pracovníci Okresního úřadu, referátu statutu sociální podpory V Liberec, za poskytnuté informace a cenné připomínky pro řešení praktické stránky daného problému.

Poděkování:

Resumé:

Tématem této práce je problematika rozpadu manželství a jeho důsledky. Tato práce je rozdělena na dvě části.

V první části jsem se zaměřil na příčiny rozpadu manželství, a pokusil jsem se prokázat vliv požívání alkoholu, nízké vzdělání a sociální zkušenost partnerů pocházejících z neúplných rodin na rozpad manželství, a následné zanedbání povinné výživy. Dále jsem se zabýval důsledky jednání - zanedbání povinné výživy ve smyslu ust. § 213 tr. zákona, které zvyšuje finanční zátěž státu a celé společnosti.

Druhá, praktická část práce je dokumentací vlastního výzkumu prováděného dotazníkovou metodou, metodou řízeného rozhovoru a metodou nepřímého pozorování. Zjištěné skutečnosti ze zkoumaného vzorku byly vyhodnoceny a výsledky shrnuty do závěru výzkumu.

Resume:

The theme of this work is the problem of the crumble of a mariage and the results.

This work has two parts. In the first part, I wanted to find the purpose of the crumble of mariage and have tried to prove the influence of the usage of alcoholism, low education and social experience of partners coming from non complete families to the crumble of mariage and the influence of nonpayment of alimony, what is a great burden to state finance and the whole society, LAW 213 §

In the second part is the practical documentation of my own research through questionary method, method of directed dialogues and indirected observation. The finding actualities from a sample are appreciated and the results are summarised at the end of this research work.

Resume:

Das Thema dieser Arbeit ist die Problematik des Ehezerfalls und die Folgen. Dieser Arbeit ist in zwei Teilen geteilt.

Im ersten Teil habe ich mich an die Ursachen des Ehezerfalls konzentriert. Ich wollte vor allem an Alkoholeinfluss, niedrige Bildung und soziale Erfahrung der Partner aus unvollständigen Familien erweisen. Und damit auch an den Einfluss nicht nur auf den Ehezerfall, sondern auch an die Vernachlässigung der pflichtgemässigen Ernährungsbeiträge im Sinne des Gesetzes lt. § 213, die die grosse Belastung des Staates und der ganzen Gesellschaft wesentlich erhöhen.

Der zweite praktische Teil dieser Arbeit ist die Dokumentation eigener Forschung, die durch Fragebogenmethode, die Methode des geregelten Gespräches und direkten Beobachtung realisiert wurde.

Die festgestellten Tatsachen aus dem beobachteten Muster wurden ausgewertet und die Resultate wurden im Erforschungsabschluss zusammengefasst.

Obsah:

I.	TEORETICKÁ ČÁST	12
1.	Úvod	12
2.	Manželství	13
2.1.	Vymezení pojmu manželství, účel manželství	13
2.1.1.	Formy manželství ve společnosti	13
2.2.	Historický vývoj manželství a rodiny	13
2.2.1.	Historický pohled na rozpad manželství a rodiny	13
3.	Rodina - vymezení pojmu	15
3.1.	Základní znaky rodiny	15
3.2.	Struktura rodiny	15
3.2.1.	Typy rodinné struktury	15
3.3.	Základní funkce rodiny	16
3.4.	Charakteristické znaky rodiny současnosti	16
3.4.1.	Rodina jako socializační činitel	17
3.4.2.	Výchova dětí v neúplné rodině	18
3.4.3.	Současná legislativa rozvodu manželství	20
3.4.3.1.	Společenské postavení neúplné rodiny	20
3.4.4.	Základní právní problémy neúplné rodiny	21
3.4.4.1.	Užívací práva k bytu	21
3.4.4.2.	Příspěvek na výživu rozvedeného manžela	22
3.4.4.3.	Rozvedený rodič a děti s nimiž žije	23
3.4.4.4.	Práva a povinnosti v oblasti výchovy	24
3.4.4.5.	Práva a povinnosti v oblasti výživy	27
3.4.4.6.	Problematika vymáhání výživného	32
3.4.4.7.	Paragrafové znění tr. činu zanedbání povinné výživy § 213 trestního zákona	34
4.	Alkohol	36
4.1.	Historický pohled na požívání alkoholu ve společnosti	36
4.1.1.	Chemická definice alkoholu	36
4.2.	Návyk, alkoholizmus, závislost na alkoholu	37
4.2.1.	Návyk	37

4.2.2.	Alkoholismus a jeho vývojové fáze	37
4.2.2.1.	Úzus, misúzus, abúzus	37
4.2.2.2.	Vývojové fáze alkoholismu	38
4.2.2.3.	Závislost	39
4.3.	Psychologické výklady konzumu alkoholu	40
4.3.1.	Teorie učení	40
4.3.2.	Teorie redukce tenze (TRT)	41
4.4.	Sociologické studie závislosti	41
4.5.	Poruchy chování a osobnosti závislého na alkohol	43
4.5.1.	Specifická porucha osobnosti	43
4.6.	Dítě a rodič závislý na alkoholu	44
4.6.1.	Děti a alkohol	45
4.6.2.	Mladiství a alkohol	45
4.7.	Rodina alkoholika a rozvodovost	45
4.8.	Trestná činnost a alkohol - forenzní aspekty abúzu a závislosti na alkoholu	46
4.8.1.	Chování lidí zneužívajících alkohol	46
4.8.2.	Vliv požívání alkoholu na kriminalitu	46
4.8.2.1.	Druhy trestné činnosti spojené s abúzem alkoholu	47
5.	Systém sociální ochrany obyvatel	48
5.1.	Sociální pojištění	48
5.2.	Státní sociální podpora	49
5.3.	Systém sociální pomoci	51
5.4.	Vyhodnocení systému sociální ochrany obyvatel	51
II.	PRAKTICKÁ ČÁST	53
6.	Sociologický výzkum	53
6.1.	Vlastní průběh sociologického výzkumu	54
6.1.1.	Přípravná fáze výzkumu	54
6.1.1.1.	Formulace cíle výzkumu a hypotézy práce	54
6.1.1.2.	Objekt výzkumu	54
6.1.1.3.	Předmět výzkumu	55
6.1.1.4.	Zkoumaný vzorek a jeho stanovení	55
6.1.1.5.	Určení místa a času výzkumu	56
6.1.1.6.	Časový harmonogram výzkumu	56

6.1.1.7.	Techniky sběru dat.....	56
6.1.2.	Realizační etapa.....	59
6.1.3.	Zpracování výsledků a jejich interpretace.....	60
6.1.3.1.	Výsledky výzkumu k hypotéze č. 1	60
6.1.3.2.	Výsledky výzkumu k hypotéze č. 2	61
6.1.3.3.	Výsledky výzkumu k hypotéze č. 3	63
6.1.3.4.	Výsledky výzkumu k hypotéze č. 4	65
6.1.3.5.	Další výsledky výzkumu provedeného dotazníkovou metodou	66
6.1.3.6.	Výsledky pomocného výzkumu provedeného na Úřadu práce v Liberci..	68
7.	Závěr.....	69
8.	Použitá literatura	71
9.	Seznam příloh.....	72

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. Úvod

Tématem této práce je problematika rozvodů, rozpadů manželství se zaměřením na problém, který po rozpadu manželství vzniká, tedy zanedbávání vyživovací povinnosti rodičů ke svým dětem, kdy se v důsledku otec či matka dopouští trestného činu. Takové jednání je popsáno a kvalifikováno trestním zákonem jako trestný čin zanedbání povinné výživy ve smyslu ust. § 213 trestního zákona. Jako policista se často setkávám s tímto problémem ve své praxi a proto jsem se rozhodl vybrat tuto problematiku jako téma závěrečné práce bakalářského studia.

V této práci se zabývám hlavními přičinami, které vedou k rozpadu rodin a následnému zanedbání povinné výživy dětí z rozvedených manželství. Snažil jsem se prokázat existenci rizikových faktorů, které jsou příčinou dysfunkce nově zakládaných rodin a které po rozpadu manželství zvyšují riziko jednání, jež má znaky trestného činu zanedbání povinné výživy ve smyslu ust. § 213 trestního zákona. Výzkumem se snažím prokázat, že nadměrné požívání alkoholu, nízké vzdělání a původ rodičů z neúplných rodin jsou rizikovými faktory, které se vyskytují v rodinné anamnéze pachatelů, mají vliv na rozpad manželství a následné zanedbávání povinné výživy dětí z těchto manželství. Dále se pokusím ověřit hypotézu, že páchaní trestného činu zanedbání povinné výživy ve svém důsledku vede ke zvýšené finanční zátěži na stát a je tedy problémem celospolečenským.

2. Manželství

2.1. Vymezení pojmu manželství, účel manželství

Manželstvím rozumíme relativně trvalé emocionální, intelektuální a sexuální soužití a společné hospodaření muže a ženy, stvrzené určitou institucí (církev, stát). Společenským účelem manželství je založení rodiny¹.

2.1.1. Formy manželství ve společnosti.

V civilizovaných zemích existují dvě formy manželství:

1. Monogamie (jednosubní manželství - trvalé soužití jednoho muže s jednou ženou).
2. Polygamie (mnohosubní manželství):
 - a. polygamie (polygamie založená na trvalém soužití jednoho muže s několika ženami - v některých oblastech Asie a Afriky),
 - b. polyandrie (charakteristická trvalým soužitím jedné ženy s několika muži, obvykle bratry - v Tibetu, v severovýchodní Indii).

2.2. Historický vývoj manželství a rodiny

V dějinách společnosti existovalo mnoho forem manželství a rodiny. Známý americký právník a etnograf L. H. Morgan (1870) uvádí následující etapy vývoje rodiny²:

- promiskuita
- rodina typu punalus (skupinové manželství, zahrnující všechny bratry s jejich ženami, nebo skupinu sester s jejich muži)
- polygamie (mnohosubní)
- monogamie (jednosubní)

2.2.1. Historický pohled na rozpad manželství a rodiny

Rozpady rodin, manželství, existují ve společnosti odnepaměti. Již ve starověkém Řecku bylo manželství, které bylo monogamní, rozlučitelné, tehdy ovšem snáze ze strany muže než ženy. Již tehdy však bylo účelem manželství opatřit zákonné dědice, kteří by byli oporou svým rodičům ve stáří. Rozvod či rozluka manželství je tedy společenský jev, se kterým se jednotlivé

¹ Miňhová,J.,Trpišovská,D.: Kapitoly ze sociální psychologie, Univerzita J.E.Purkyně, Ústí n/L. 1993, str. 96

kultury vytvárávaly a reagovaly na něj různými způsoby, včetně zakonů, které ale vždy sledovaly společný cíl, a to zabezpečit základní životní potřeby dětí v době po ochodou jednoho z rodičů. Tíhá vychází a ekonomických starostí pak spocívála na bědřech toho, kdo zůstal. Nasledné povinnosti děti pak byla přecce o starče. Ty jim měly zajistit šťastné stáří, pokud a posmrtný kult. Takto shodné uvážování řečti filozofové, a k tomu směrovaly i řecké zakony.

S přichodem a rozšířením křesťanství vznikla i křesťanská manželství doktrína. Nové zformovaná křesťanská morálka se tykala i morálky manželství. Její zvláštností bylo, že po stáleži zasahovala do populárního procesu a předurčovala jeho výsledky. V křesťanství se z doby, kdy bylo náboženství chudých, trvale udržely stopy odporu proti morálnímu rozkladu tím, že křesťanům chudobě a chudobě vlastně neplatily. Křesťanství se však záhy stalo i náboženstvím státem a bylo učeno respektovat státní zájem. Oslava pohávání zdrženlivosti, památky a vzdovství zcela cizí téměř tradiči, byla využována projektem manželství jako nerozlučitelného svazku muže a ženy, jehož myšlení je plzení dětí, jakoz i tvrdými osudky jevu, ktere byly vyjadřeny v tzv.

„Desateru přikázání“.

3. Rodina - vymezení pojmu

Rodina jako malá, neformální sociální skupina je manželstvím, pokrevním příbuzenstvím nebo adopcí vzniklý svazek lidí, kteří žijí ve společné domácnosti. Vítek (1985)⁴. definuje rodinu jako na sňatku a příbuznosti založenou malou sociální skupinu, jejíž členové jsou zainteresováni na společném prožívání a vzájemné pomoci.

3.1. Základní znaky rodiny

1. Je společensky schválenou formou stálého soužití
2. Skládá se z osob vzájemně spjatých pokrevními svazky, manželstvím či adopcí.
3. Členové rodiny bydlí pod jednou střechou.
4. Členové rodiny spolu kooperují v rámci dělby rolí.

Rodina je společenskou institucí, tedy zařízením, které je právně uznávané, vymezené a normované. V současné rodině jsou vymezeny:

- funkce (úkoly, které musí tato skupina plnit)
- povinnosti (role , které musí plnit její členové)
- okolnosti, za nichž má rodina existovat (normy, podle kterých se může právně zrušit)
- povinnosti, které na sebe berou členové rodiny po rozvodu.

3.2. Struktura rodiny

Rodina má určitou strukturu a plní určité funkce. Struktura rodiny je tvořena soustavou jejích členů (složek). jakož i souhrnem vzorců chování, které se mezi nimi rozvíjejí, souhrnem pravidel, kterými se jejich vzájemné vztahy řídí, aby mohly být uskutečněny rodinné úkoly.

3.2.1. Typy rodinné struktury

Rozeznáváme následující typy rodinné struktury :

1. Rodina - orientační (výchozí)
 - rozmnožovací (nově založená)
2. Rodina - nukleární (dvougenerační - soužití manželů a jejich dětí)
 - vícegenerační (soužití s prarodiči)
3. Rodina - prvotní (založení dvěma svobodnými bezdětnými lidmi)

⁴ Miňhová,J.,Trpišovská,D.: Kapitoly ze sociální psychologie, Univerzita J.E.Purkyně, Ústí n/L. 1993, str. 94

- druhotná (založená rozvedenými nebo ovdovělými manžely)
 - rodičovského typu
 - nerodičovského typu
4. Rodina - úplná
- neúplná (vzniklá rozvodem, nebo úmrtím)
5. Rodina - přirozená (rodičovského typu)
- zájmová (nerodičovského typu)

3.3. Základní funkce rodiny

Rodina plní tyto základní funkce:

1. Funkce biologická a reprodukční (rodina je místem legalizovaného pohlavního styku a místem, kde se realizuje reprodukční proces. Sexuální život v manželství je součástí harmonického soužití mezi manžely a důležitým faktorem jejich duševní rovnováhy).
2. Funkce výchovná (bezprostředně navazuje na funkci reprodukční).
3. Funkce ochranná a poskytování bezpečí (rodina je místem jistoty a bezpečí).
4. Funkce materiální (rodina zabezpečuje uspokojování materiálních a kulturních potřeb všech jejích členů).
5. Funkce emocionální (rodina zajišťuje emocionální bilanci svých členů - potřebu lásky, soucitu, porozumění apod.).

Rodinu vždy hodnotíme z hlediska její funkčnosti, tzn. z hlediska plnění jednotlivých funkcí. Ani jednu z výše uvedených funkcí nelze podceňovat, je-li narušena kterákoli z nich, je zpravidla narušena stabilita rodiny jako celku. Rodina, která neplní své základní funkce, se nazývá disfunkční.

3.4. Charakteristické znaky rodiny současnosti

1. Převaha rodin dvougeneračních (soužití manželů a jejich dětí).
2. Tendence uzavírat sňatek v mladém věku (nezralost plnit rodičovskou roli).
3. Problémy ve vztahu k dětem
 - a. nedostatek citového náboje (vede k citové deprivaci)
 - b. výchovný prakticizmus (rodiče vychovávají děti k účelovému jednání)
 - c. fetišizace dětí (vysoké hodnocení dítěte bez ohledu na jeho reálné možnosti; zbožnění dítěte)
 - d. kult dítěte (dítě je centrem pozornosti, vše si může dovolit).

4. Problém rovnoprávnosti muže a ženy (na jedné straně absolutní právní a ekonomická rovnoprávnost, na druhé straně boj o dominanci ve vztahu).
5. Flexibilita rolí (dříve byla striktně vymezena mužská a ženská role. Dnes je ženská role aktivnější a má širší rozsah - žena zvládne to, co dříve dělali jen muži a současně se od ní očekává to, co je dáno tradicí a biologickou predisponovaností).

3.4.1. Rodina jako socializační činitel

Rodina hraje kličovou roli v procesu zespolečenštění lidského jedince. Je první skupinou, jejímž členem se člověk stává počínaje okamžikem svého narození, působí tedy na osobnost v době, kdy je nejvíce plastická. V určitém smyslu je představitelkou všech jiných společenských institucí. Než dítě dospeje, tedy převezme samostatné role ve společnosti, musí si osvojit uznávaný způsob reagování na podněty a životní situace.

Z rodiny si dítě odnáší základní vzorec chování, základní formy mezilidských vztahů (např. jestliže je dítě zvyklé si v rodině všechno vynucovat agresí, bude se agresivně chovat i k jiným lidem). Počáteční sociální výcvik dítěte se děje většinou stykem mezi matkou a dítětem. Sociální akt, který se rozvíjí v prvních stadiích mezi matkou a dítětem a který je charakterizován uspokojováním tělesných potřeb, vede jednak k závislosti, jednak ke kázni (matka, na niž dítě závisí, dává směr jeho chování). K některým činnostem matka dítě podněcuje, v jiných mu zabraňuje, stanoví dítěti režim a dbá na jeho dodržování. Dítě intuitivně vycítí, že nemůže uspokojit své potřeby jinak, než když sladí své chování s chováním matky. Rodina uspokojuje nejen biologické potřeby dítěte, ale i potřeby sociálně psychické. V rodině se tak vytvářejí základy citových vztahů (příchylnost, sympatie, láska). Laskání a mazlení vyvolávají v dítěti pocit jistoty a bezpečí.

S citovým vývojem souvisí i vývoj estetický, v němž se výrazně uplatňuje vliv prostředí, které dítě obklopuje. Rodiče svým příkladem vtišťují dítěti estetické vzory. Dítě je v rodině vystaveno určitému sociálnímu nátlaku, jehož důsledkem je postupné ubývání egocentrismu a prolinání vnitřního života dítěte sociálními prvky. Rodiče jsou pro dítě zdrojem opory, autoritou a vzorem chování.

a) Opora: dítě umí úspěšně regulovat matčin zájem signály, jimiž dává najevo stav pohody nebo nepohody. Má tvarové kvality, které spouštějí pečovatelské chování matky (dětské schéma - baculaté tváře, velká hlava).

b) Autorita: v raném dětství je autoritou pro dítě především matka pro jeho závislost při uspokojování biologických a citových potřeb. V pozdějším období v souvislosti s poznávací expanzí se zvyšuje autorita otce.

c) Model chování: Identifikace s rodičem stejného pohlaví je podmínkou sexuální identity. Již před dovršením 2. roku jsou patrné známky identifikace dítěte s rodičem stejného pohlaví. Mezi 3.-6. rokem života dítěte - kritická vývojová perioda (zřetelná identifikace s rodičem téhož pohlaví). Jestliže se v této době nevytvoří pevná sexuální totožnost, je už poměrně malá naděje, aby ji dítě někdy dosáhlo. V tomto věku se vytváří kvalitativně nový vztah k druhému pohlaví (dítě mu chce imponovat).

Bohužel ne vždy jsou rodiče pro dítě oporou, autoritou či modelem adekvátních forem chování. Často se setkáváme s nevhodným přístupem k dítěti či s nesprávnou výchovou.

3.4.2. Výchova dětí v neúplné rodině

Výchova je složitý proces, v němž se vzájemně ovlivňují ti, kdo vychovávají, i ti, kdo jsou takzvaně vychováváni. Základem výchovy není tedy vychovatelské umění, nýbrž vztah - a to vztah vzájemné důvěry a náklonnosti, jinak řečeno lásky. Je jisté, že nejlepší předpoklady pro výchovu jsou tam, kde v rodině nikdo neschází a všichni členové rodiny dobře fungují ve svých rolích. Úplnost rodiny není tedy sama o sobě zárukou výchovných úspěchů, stejně tak, jako neúplnost rodiny neznamená, že by ve výchově dětí muselo nutně docházet k neúspěchům. Rozdíl je v tom, že na jedné straně jsou poněkud výhodnější předpoklady než na druhé a že v neúplné rodině naopak přistupují některá osobitá nebezpečí, jímž je třeba věnovat pozornost. Život dítěte jenom s matkou nebo s otcem či prarodičem nevytváří v dítěti nějaké nové specifické vlastnosti, které u dětí z úplných rodin nenacházíme. Aby se dítě po duševní stránce dobře vyvýjelo, k tomu nestačí jenom to, aby bylo v teple, klidu bezpečí, aby se mu dostávalo náležité výživy a hygienické péče. Vedle potřeb biologických má dítě také důležité potřeby psychické, které musí být náležitě uspokojeny. Tyto potřeby by měla uspokojovat každá rodina ať už úplná, či neúplná. Tyto základní psychické potřeby jsou:

- *potřeba podnětu* - dítě má být zásobováno podněty z okolí v přiměřeném množství a kvalitě i proměnlivosti.
- *potřeba učení* - podněty, kterých se dítěti dostávají mají další význam pro dítě v případě, že jim rozumí, teprve tehdy z nich může vytvořit vlastní poznatky a zkušenosti. To znamená, že svět, ve kterém doma žije, musí sám mít nějaký smysl a rád. Dítě se pak učí tento svět objevovat, učí se co je dobré a co špatné, co má dělat a co dělat nemá. Především se učí

učit. Prvním učitelem pro dítě je matka a pak ostatní členové rodiny. Poté přichází dětský kolektiv, škola, kamarádi a další lidé. Nejvíce se však naučí od lidí, které má rádo. Pokud v rodině chybí někdo, kdo by projevy dítěte odměňoval, kdo by měl radost, co všechno jeho dítě dovede, kdo by novým objevům dítěte dovedl dát smysl, pak takové dítě bude ochuzeno ve schopnosti nejdůležitější, tedy ve schopnost učit se

- *potřeba životní jistoty* - Nejlepším prostředkem k uspokojení této potřeby je pro dítě i pro dospělého citový vztah. První citový příklon se vytváří obvykle k matce, neboť ona je nejčastěji tou osobou, jež uspokojuje všechny potřeby dítěte, a přináší mu pocit bezpečí a ochrany. Přibližně v osmém měsíci života dítěte se objevuje strach z cizích lidí, což je znamením, že v blízkosti „svých lidí“ a ve známém prostředí se cítí dobře - vytváří se představa domova. Zároveň se zde kladou základy citového života, který bude hybnou pákou jeho vztahů k lidem i k věcem. Kladou se základy postojů: soucit, radost z radosti druhých, vědomí spravedlnosti, uspokojení ze spolupráce s druhými, solidarita, obětavost atd. Již zde se rozhoduje o tom, zda dítě bude umět později lásku přijímat ale i potřeba společenského uplatnění a vědomí vlastní hodnoty. Člověk nechce být anonymním jedincem ve společnosti druhých lidí. Chce být sám sebou, chce, aby ho druzí přijímal, počítali s ním, měli ho rádi, vážili si ho nebo třeba se ho i báli. Tedy aby něčím byl, aby byl individualitou. I dítě má tuto potřebu. Když řekne „ne ne“, spatřujeme v tom projev vůle, zároveň vědomí vlastní osobnosti. Ve druhém roce života se již také seznamuje od základu s nejdůležitějšími společenskými rolemi - rolí mateřskou a otcovskou. Poznává k čemu je babička a k čemu dědeček, co smějí a nesmějí sourozenci, v čem se od něho liší. Podle toho jak se k němu druzí chovají, přijímá svou rodinnou roli, jednou „hodné holčičky“, podruhé třeba „zlobivého chlapce“, ale třeba také „chudáka dítěte“, „opuštěného sirotečka“, „mého neštěstí“ apod. Děti pak při hrách velmi věrně přejímají slovní obraty dospělých ze svého okolí, rodiny, přejímají naše gesta, způsoby i nezpůsoby. Tak vrůstají i do světa práce a přejímají naše postoje k zaměstnání, k penězům, k učení, materiálním i kulturním hodnotám. Před každým vychovatelem tak vyvstává velmi závažná otázka, jak zajistit, aby dítě mělo i dost příležitostí k poznání života v celém bohatství vztahů a společenských rolí i dost příležitostí uvědomovat si při tom svou vlastní svébytnost. Je jisté, že v normální, dobré fungující rodině jsou pro to podmínky nejlepší.

3.4.3. Současná legislativa rozvodu manželství

Současná podoba přístupu a nazírání současné společnosti na problematiku vzniku rodiny, rodičovství, případně na rozpad již vzniklých rodin, je dilem historického vývoje společnosti, jejich morálních norem a zásad, jež mají své historické kořeny. Tyto normy byly modifikovány s ohledem na vývoj celé lidské společnosti, poznatky jednotlivých vědních oborů, medicíny, psychologie či sociologie a jsou aktuálně vyjádřeny v této sociální sféře právními normami a zákonnými úpravami. Jedná se zejména o zákon o rodině 94/1963 Sb., jak vyplývá ze změn a doplnění provedených zákonem č. 132/1982 Sb., zákonem č. 234/1992 Sb., nálezem Ústavního soudu č. 72/1995 Sb., zákonem č. 91/1998 Sb. Dále trestním zákonem č. 140/1961 Sb., ve znění pozdějších zákonů a trestní řád č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním ve znění pozdějších zákonů⁵.

3.4.3.1. Společenské postavení neúplné rodiny

Od narození do smrti žije člověk v oblasti svých nejrůznějších osobních a majetkových práv, aniž by třeba jednou v životě nahlédl do zákonů, aby se s nimi blíže seznámil. Obvykle toho není ani zapotřebí. Existence právního řádu je hluboce vryta v obecném společenském povědomí, lidé jednají i v právním životě podle daných společenských vzorů, se základními pojmy se seznamují zprostředkován výkladem, v tisku, televizi, ve svém okolí.

Snad nejtypičtější oblastí právních vztahů, které běžně nikdo jako právní neprožívá, je oblast rodinně právní. Jak významnou událostí pro právní postavení občana je uzavření manželství! A přece většina z nás ji prožívá jako svoji svatbu - radostnou, především hluboce lidskou záležitost, společenskou manifestaci svých niterných, citových vztahů k druhému člověku. Když se narodí dítě, jsme šťastni nad zázrakem, jenž se přihodil právě nám a vítáme nový život naplnění sny o budoucnosti. Teprve mnohem později začne člověk uvažovat o svém manželství či rodičovství i z hlediska právního - někdy méně, někdy více.

Při pravidelném koloběhu probíhá rodinný život plynule a většina těch, kteří nikdy zákon nechetli, plní své povinnosti řádně, uplatňují svá práva v malém světě své rodiny i ve vztahu k těm, kteří ho obklopují.

V oblasti rodinných vztahů jsou tedy obvykle nuteni blíže se seznámit s právními předpisy ti, do jejichž rodinného života zasáhlo něco, co změnilo jeho normální běžný průběh. Záleží na tom, co se stalo. Oporu a pomoc jim poskytnou často nejbližší - přátelé, společenské orgány nebo odborní pracovníci. Jakmile však jde o problémy, jež nejsou jen osobní povahy,

ale dotýkají se i právního postavení jedince, dostává se ke slovu i právo. Je zde proto, aby pomáhalo, poskytovalo ochranu a jen pomocí práva lze nebo je nutno řešit sporné či konfliktní situace, k nimž dochází v životě manželů nebo rodičů a dětí.

Neúplná rodina je příkladem takové rodiny, jež nese s sebou řadu speciálních společenských i právních problémů. Je tomu tak proto, že vedle neúplných rodin fungují rodiny úplné, v nichž z hlediska naší společnosti je uspořádání rodinných vztahů obvyklé. Tak se neúplné rodině dostává svým způsobem postavení výjimečného, a tím i více vystupují do popředí její právní problémy.

Neúplnou rodinou se rozumí taková rodina, již tvoří jen jeden z rodičů spolu se svými nezletilými dětmi. Může vzniknout z těchto důvodů:

- úplná rodina vůbec nevznikne - například žije-li svobodná matka sama se svým dítětem
- úplná rodina přestane dočasně nebo trvale plnit svoji funkci - například rodič s dítětem žije dočasně sám, protože druhý rodič vykonává vojenskou službu, je ve výkonu trestu nebo trvale opustil rodinu, odstěhoval se, žije s jiným partnerem apod.
- úplná rodina zanikne přirozenou cestou, tj. smrtí jednoho z rodičů
- úplná rodina zanikne nepřirozenou cestou - rozvodem manželství, a proto přestane plnit svoji funkci.

3.4.4. Základní právní problémy neúplné rodiny

Zánik manželství je základní právní otázkou, jež byla vyřešena v okamžiku, kdy soudní rozhodnutí o rozvodu manželství nabyla právní moci. Do té doby bylo manželství nejen životním společenstvím manželů, ale i významným právním vztahem, z něhož vyplývala práva a povinnosti manželů v osobní i majetkové sféře. Rozvodem zajíkají práva a povinnosti osobní povahy - žít spolu, být si věrní, pomáhat si a další. Zaniká i vzájemná vyživovací povinnost manželů a jejich bezpodílové spoluvlastnictví společného majetku. Taktéž je tomu, pokud jde o právo vzájemného dědění a právo osobního užívání pozemku. Poněkud jinak je tomu, pokud jde o právo společného užívání bytu.

3.4.4.1. Užívací práva k bytu

Obvykle ten z manželů, jemuž pro dobu po rozvodu byla svěřena péče o nezletilé děti, má prvořadý zájem na tom, aby byly dořešeny i po právní stránce jeho majetkové otázky, které vyplynuly z předchozího manželství. Je si vědom, že i nadále bude za změněných podmínek

⁵ Márová,Z., Matějček,Z.,Radvanová,S.:Výchova dětí v neúplné rodině, SPN, Praha 1977, str. 79-111

budovat svoji existenční základnu, potřebnou pro jeho život i život dětí. V soudním řízení o rozvodu se bytové a majetkové otázky neprojednávají. Jejich právní uspořádání totiž závisí na tom, že manželství rozvodem zaniklo.

Za prvořadou otázku zasluhující řešení považuje většina rozvedených manželů otázku bydlení. Tam kde nedojde k tomu, že jeden z manželů se již před rozvodem natrvalo odstěhoval, a problém byl takto vyřešen, nastávají společensky i právně svízelné situace. Především je třeba si uvědomit, že bydlení se uskutečňuje na základě různých právních forem. I když během manželství vždy vzniká právo manželů na společné užívání bytu - at' jde o tu či onu formu - po zániku manželství rozvodem ovlivňuje další právní uspořádání bytové otázky právě to, o jakou formu užívání bytu šlo. Základní právní formy užívání bytu upravuje občanský zákoník.

Další významnou otázkou, již rozvedení manželé musí vyřešit, je vypořádání majetkových vztahů. Za trvání manželství nabývali většinu svého majetku do bezpodílového spoluúvlastnictví. Výlučným vlastnictvím každého z nich bylo pouze to, co nabyl před manželstvím, eventuálně to, co za trvání manželství nabyl děděním, darem, jakož i věci, které podle své povahy slouží potřebě nebo výkonu povolání jednoho z manželů. (Bezpodílové spoluúvlastnictví manželů - jeho vznik, rozsah, zánik i další s tím související otázky upravuje občanský zákoník.)

V případě rozvodu manželství zaniká bezpodílové spoluúvlastnictví teprve právní mocí rozvodového rozsudku. Poté pak může dojít k vypořádání bývalého bezpodílového spoluúvlastnictví. provede se buď vzájemnou dohodou, nebo soudně na návrh některého z manželů.

3.4.4.2. Příspěvek na výživu rozvedeného manžela

Za splnění stanovených podmínek přiznává zákon o rodině rozvedenému manželu nárok na příspěvek na výživu i po rozvodu manželství. Na rozdíl od vyživovací povinnosti za trvání manželství, která zajišťuje stejnou životní úroveň manželů, má nárok na příspěvek na výživu rozvedený manžel jen v případě, že po rozvodu není schopen si prostředky na výživu opatřit sám. Z výsledků mnohaleté soudní praxe lze konstatovat, že tento nárok uplatňují téměř bezvýjimečně ženy. Příspěvek na výživu rozvedeného manžela však může sehrát svoji roli, byť v praxi obvykle jen přechodnou, i v souvislosti s neúplnou rodinou, jež vzniká po rozvodu manželství. Půjde obvykle o ženy, a to takové, jímž byly svěřeny do výchovy nezletilé děti. Péče o děti je obvykle důvodem, proč si nemohou samy opatřit svou výdělečnou činností

vlastní prostředky pro svoji obživu. Většinou jde o děti útlého věku, jež vyžadují osobní přítomnost matky. Případně může být tato situace, v níž se neúplná rodina ocitá komplikována tím, že zdravotní stav dítěte nedovoluje, aby bylo svěřeno do péče kolektivního zařízení (jeslí, mateřské školky). Někdy ovšem, byť výjimečně, bude neschopnost opatřit si potřebné prostředky k vlastní existenci záviset na okolnostech týkajících se bezprostředně rozvedené manželky. Půjde tu například o její dlouhodobé onemocnění, jež ji zabraňuje ve výdělečné činnosti, sníženou pracovní schopnost apod.

Rozvedenému potřebnému manželu přiznává ovšem zákon nárok pouze na výživu nutnou, což je vlastně minimální rozsah výživného, jež zákon o rodině stanoví. Nutnou výživou se rozumí krytí jen nejzákladnějších životních potřeb: zákon počítá s tím, že životní úroveň rozvedeného potřebného manžela může být nižší než manžela povinného výživou. Pro určení rozsahu vyživovacího příspěvku jsou pochopitelně - jako je tomu u všech druhů vyživovací povinnosti - rozhodující i schopnosti a možnosti osoby povinné poskytovat výživné - v tomto případě rozvedeného manžela. Rozvedený manžel poskytující vyživovací příspěvek rozvedenému potřebnému manželovi nemá právo dovolávat se vyživovací povinnosti dětí ke svému rodiči. Nárok na jím poskytovaný příspěvek zaniká, jakmile oprávněný rozvedený manžel uzavře nové manželství. proto je tento příspěvek omezen jen na výživu nutnou, je v praxi pouze minimálním zdrojem existenčních prostředků pro rozvedeného manžela. Neúplnou rodinu tvoří spolu se svými dětmi většinou ženy mladší, které obvykle tento nárok neuplatňují, a spíše se snaží uspořádat si život tak, aby mohly být výdělečně činné a nebyly odkázány jen na tento minimální zdroj obživy pro svou osobu. Lze si však představit, že se vyskytuje i případy, kdy alespoň na přechodnou dobu bude žena nucena využít této možnosti, již ji zákon dává. V takovém případě se buď po rozvodu rozvedení manželé na poskytování tohoto příspěvku dohodnou, nebo, nedojde-li k dohodě, rozhodne o něm soud na návrh potřebného manžela.

3.4.4.3. Rozvedený rodič a děti s nimiž žije

Rozsudek o rozvodu manželství obsahuje též úpravu práv a povinností rodičů k jejich nezletilým dětem pro dobu po rozvodu. Soud zejména určí, komu bude dítě svěřeno do výchovy a jak ten který z rodičů bude přispívat na jeho výživu. Rozhodnutí o těchto právech a povinnostech může být nahrazeno dohodou rodičů, která ke své platnosti potřebuje schválení soudu. Další otázkou - styk rozvedeného rodiče s dítětem , s nímž nežije, ponechává zákon v prvé řadě na dohodě rodičů. Tato dohoda nevyžaduje schválení soudu. Někdy však soud - když to vyžaduje zájem na výchově dítěte - sám budoucí styk rodiče s dítětem upraví. Jen

výjimečně, již při rozvodu manželství, soud omezí styk druhého rodiče s dítětem, případně ho zakáže. Tohoto krajního řešení použije soud jen v takovém případě, kdy je prokázáno, že omezení či zákaz styku rodiče s dítětem jsou nutné v zájmu zdraví dítěte⁶.

3.4.4.4. Práva a povinnosti v oblasti výchovy

Rozvedení rodiče by ani na chvíli neměli zapomínat, že další osud jejich společného dítěte je nyní více než kdy jindy v jejich rukou. Nemohou již zpravidla odčinit neodčinitelné - to, že se jako rodiče dítěte rozešli. Mohou však svým uvědomělým a citlivým přistupem k dítěti alespoň mírnit následky jeho změněné životní situace, odvracet od prвopočátku nebezpečí jeho pozdějších citových krizí, upevňovat jeho otřesené životní jistoty. Rozum a láska hrají velkou roli v tom, co zákon ve své střízlivé mluvě nazývá „svěření dítěte do výchovy“ či „styk dítěte s rodičem“.

Nejdříve několik poznámek k rodiči, kterému bylo dítě svěřeno do výchovy. Soud o něm uvažoval, ať schvaloval dohodu či rozhodoval sám. To proto, že povinností soudu je v tomto případě všeobecně vážit a chránit zájem dítěte. Zákon ukládá soudu za povinnost zajistit nejpříznivější podmínky pro zdarný vývoj dítěte v občana. Jak soud tuto povinnost splní, záleží na mnoha okolnostech, daných vždy každým konkrétním případem. K svému rozhodnutí či schválení dohody rodičů je soud povinen opatřit si všechny potřebné vědomosti a podklady, nazývané skutková zjištění. Je nucen učinit si podrobný obraz o rodinných poměrech, o osobách rodičů a samozřejmě též o dítěti. Nestačí spokojit se jen s tvrzením rodičů“ soud podle potřeby opatří si i důkazy další - ať již výpovědí jiných osob, orgánu péče o děti či zcela objektivní důkaz znalecký, provedený odborníkem z oblasti dětské psychologie, psychiatrie apod. Zjišťuje tedy, který z rodičů má lepší schopnosti a možnosti k výchově. V prvé řadě si soud objasní zejména osobní a povahové vlastnosti rodičů i jejich zdravotní stav. Dále si všimá i jejich společenských postojů - ať jde o pracovní uplatnění, či plnění dalších společenských povinností. Pro charakteristiku rodičů je velmi významný i jejich dosavadní vztah k manželství a rodině, k dětem a péči o ně. Nelze pominout ani zjištění o životním prostředí - životní podmínky rodičů (bytové poměry, možnost věnovat se dítěti i vztah k osobám, s nimiž ten který z rodičů žije ve společné domácnosti). Vedle skutečností, které charakterizují osoby rodičů i prostředí, v němž rodiče žijí, jsou významné pro rozhodování o výchově nezletilého dítěte i některé skutečnosti týkající se výlučně dítěte. Jde např. o jeho věk, pohlaví, zdravotní stav, vztah k rodičům, povahové vlastnosti, sklony a zájmy, způsob přípravy pro budoucí

⁶ Matějček,Z., Dytrych,Z.: Přestali jste být manželi, ale zůstáváte být rodiči. H+H, 1992, str. 23

povolání apod. Velmi citlivá a složitá je otázka případného výslechu dítěte před soudem. Jeho účelem je objasnění si vlastního stanoviska dítěte. Provedením a zhodnocením těchto důkazů si může soud všeobecně objasnit všechny skutečnosti potřebné k tomu, aby mohl dát správnou odpověď na otázku, kterému z rodičů dítě svěřit. Pro rozhodování o výchově více nezletilých dětí týchž rodičů platí zásada, že nezletilí sourozenci mají být svěřováni do výchovy společně témuž rodiči. Tato zásada se neuplatňuje bez výjimky, ale především tam, kde-li o sourozence, kteří spolu vyrůstali od útlého věku a fakticky citově vytvářejí sourozenecký kolektiv. Smyslem této zásady je nezbytná ochrana sourozeneckých vztahů tam, kde již byly narušeny vzájemné vztahy mezi rodiči, a v důsledku toho i vztahy mezi rodiči a dětmi. Právní problematika otázek výchovy dětí v neúplné rodině není tak bohatá jako psychologická či pedagogická, nicméně z této právní problematiky svým způsobem vyplývá další právní postavení i nároky neúplné rodiny⁷.

Zákonodárce vychází z dlouholetých zkušeností a dává v zákoně o rodině přednost vzájemné dohodě rodičů o styku s dítětem, jež nevyžaduje schválení soudu. Domnívá se totiž, že je to i v zájmu dítěte nevhodnější způsob, jak lze tuto citlivou, nejen právní, ale též hluboce lidskou záležitost rodičů a dětí řešit v klidu a bez autoritativního soudního postupu. Jakmile je však o styku rodiče s dítětem soudem pravomocně rozhodnuto, stává se toto rozhodnutí právně závazným pro oba rodiče a je třeba ho dodržovat. Jeho nedodržení může v krajních případech vést k soudnímu výkonu těchto rozhodnutí. Zákon musí pamatovat na vše, tedy i na to, že pravomocná rozhodnutí soudu jsou vykonatelná. V našem případě jde o výkon rozhodnutí nebo soudem schválené dohody o výchově nezletilých dětí, rozhodnutí, jimiž se svěřuje dítě do výchovy jednomu z rodičů a upraví styk rodiče s dítětem. Neplnění práv a povinností stanovených v rozhodnutí soudu či v schválené dohodě, nebo jejich porušování, může záviset na různých okolnostech. Může je neplnit jak rodič, jemuž bylo dítě svěřeno do výchovy, odmítá dítě vydat, nebo rodič, jemuž byl zakázán styk s dítětem, nevhodně a protiprávně do výchovy zasahuje - „tajně“ se s ním stýká, vyhledává je apod. Případně rodič, jemuž dítě nebylo svěřeno do výchovy, svévolně je druhému rodiči odejme a nechce je vydat. V takovém případě je třeba se obrátit na příslušný soud, zpravidla na ten, který rozhodoval o výchově dítěte. Soud postupuje tak, že nejprve si předseda senátu povolá toho, kdo odmítá podrobit se soudnímu rozhodnutí nebo neplnění soudem schválenou dohodu. Tohoto rodiče soud poučí o následcích neplnění povinností, jež byly stanoveny. Teprve poté, je-li výzva

⁷ Zákon o rodině č. 94/1963 Sb.

předsedy senátu bezvýsledná, je nařízen výkon rozhodnutí, a to takovými donucovacími prostředky, které se jeví v dané situaci nejpřijatelnější a nejvhodnější. Tímto prostředkem je především uložení pokuty. Ihned po bezvýsledném předchozím jednání, považuje-li to soud za dostatečné, uloží pokutu tomu, kdo se zpěčuje chovat se podle obsahu schválené dohody nebo rozhodnutí. Pohrozí mu přitom další pokutou, nebude-li v dané lhůtě rozhodnutí splněno. Přirozeně, že i v tomto případě přistoupí soud k uložení pokuty jen tehdy, jestliže zjistil, že nesplnění soudního rozhodnutí o výchově tou osobou, proti níž se výkon soudního rozhodnutí vede, je neodůvodněné. Jakmile se ukáže, že neplnění rozhodnutí o výchově dítěte vychází z oprávněného zájmu dítěte - např. rodič dítě odmítá vydat po dobu jeho onemocnění v souladu s rozhodnutím ošetřujícího lékaře - pak soud svou pohrůžku neproveze. Jestliže však soud pokutu již uložil, pak je věcí toho, komu byla pokuta uložena, aby se proti soudnímu usnesení odvolal. Zákon stanoví nejvyšší výměru pokut, nestanoví však celkový limit těchto pokut, ani jejich počet. Uložené pokuty připadají státu. Jestliže se ten, kdo se vzepřel soudnímu rozhodnutí či schválené dohodě, nedá od svého chování odvrátit a odporá-li vydat dítě tomu, kdo má právo je mít u sebe, nařídí předseda senátu nucené odnětí dítěte. Dítě pak bude odňato domu, kdo je u sebe má neprávem, a předáno tomu, u koho má být trvale nebo dočasně. Zákonodárce volil pro výkon těchto rozhodnutí postup pokud možno šetrný a snaží se zamezit použití prostředků krajních. V některých případech je však namísto použití i takových prostředků a to nikoli jen proto, aby právu bylo učiněno zadost, nýbrž proto, aby byly chráněny životní zájmy postižených, především zájmy dítěte. Je ovšem třeba upozornit na to, že během výkonu rozhodnutí o výchově dítěte, který se obvykle neprovádí ze dne na den, se může soudu začít jevit situace jinak. Může se stát, že od vyneseného rozhodnutí či schválení dohody o výchově a styku s dítětem uplynula již delší doba, a nastaly nové okolnosti, pod jejichž vlivem se výkon rozhodnutí jeví jako nevhodný. V takovém případě je soud povinen provést novou úpravu. Takový případ potřebuje rozhodnout znovu o výchově nezletilého dítěte nastává např. i tehdy, když se starší dítě brání tomu, aby bylo dáno do výchovy rodiči, který je mu soudně určen za vychovatele. V takovém případě je třeba posoudit, zda odpor dítěte je oprávněný a zda by provedení výkonu rozhodnutí proti vůli nepoškodilo dítě psychicky, event. i fyzicky.

Omezení či zákaz styku rodiče s dítětem připouští zákon jen výjimečně, a to tehdy, jestliže je to v zájmu zdraví dítěte. Též v případě, že některý z rodičů neplní rádně svá rodičovská práva nebo povinnosti a vyžaduje-li to zájem společnosti na rádné výchově dětí, omezí soud rodičovská práva takového rodiče. A tu se právě může např. stát, že rodič, jenž

nemá dítě ve své výchově, působí na dítě při styku s ním zcela nevhodně po stránce výchovné, narušuje je po stránce mravní apod. Ve svém rozhodnutí musí však soud v takovém případě výslovně uvést, z výkonu kterých rodičovských práv rodiče vylučuje, resp. ho omezuje, popřípadě za jakých podmínek může to které právo vykonávat.

Jiná situace nastává, je-li rodič zbaven svých rodičovských práv. Tento velice závažný zásah do práv rodiče činí soudy spíše výjimečně, po velmi bedlivém uvážení a zhodnocení konkrétního chování rodiče. Rodič zbavený rodičovských práv ztrácí i právo na styk s dítětem, aniž by musel soud o tom výslovně ve svém rozhodnutí hovořit. Ztráta práva stýkat se s dítětem vyplývá automaticky ze samého výroku o zbavení rodičovských práv.

Dítě rodičů, kteří by nezaručovali zdárný vývoj dítěte způsobem svého života nebo svého nevhodného působení na ně, může být svěřeno do výchovy jiné osobě (např. prarodiči), eventuálně do péče pěstounské či v krajním případě do péče ústavní. Zákon pochopitelně stanoví pro rozhodování soudu o těchto opatřeních přesné podmínky, jež musí být splněny.

3.4.4.5. Práva a povinnosti v oblasti výživy

Z hospodářské funkce rodiny plyne zajišťování potřeb jejích členů, kteří nejsou schopni vlastní výdělečné činnosti. S tím počítají i právní předpisy. Proto zákon o rodině vychází z povinnosti všech členů rodiny vzájemně si pomáhat a podle svých schopností a možnosti zabezpečovat zvyšování hmotné a kulturní úrovně rodiny. Konkrétně upravuje jednotlivé druhy vyživovací povinnosti i nároky z ní plynoucí. Ve svých společenských důsledcích je nejvýznamnější oblast vyživovací povinnosti rodičů vůči dětem. V podmírkách normálního života rodiny probíhá její hospodářská činnost obvykle bez poruch, plynule. Rodiče plní průběžně i svou zákonné vyživovací povinnost vůči dětem, o děti osobně pečují, živí je, šatí, poskytují jim bydlení - zkrátka plní své povinnosti in natura. Jde tedy o naturální způsob plnění vyživovací povinnosti k dětem, který lze označit v našich podmírkách za nejrozšířenější, pravidelný a z hlediska zájmu dětí za nejvíce žádoucí.

Jiná situace nastává, nepanuje-li v rodině tato pravidelnost. Je tomu tak zejména v případech, kdy rodiče spolu nežijí, tedy i v případě rozvodu manželství rodičů. Jak bylo již uvedeno v souvislosti s rozvodem rodičů, rozhodne soud o jejich vyživovací povinnosti k dítěti buď sám, nebo schválí jejich dohodu. V tomto případě je ovšem již určen peněžní způsob plnění vyživovací povinnosti, a to tomu z rodičů, kterému nebylo dítě při rozvodu svěřeno do jeho osobní péče. Je pochopitelné, že i druhý rodič plní k němu svoji vyživovací povinnost - ten však ji plní naturálně, pokud o dítě pečeje osobně.

Výživné zajišťuje dětem, zejména nezletilým jejich životní potřeby. Velmi záleží na tom, aby zajištění bylo plynulé. Z této obecné praktické zkušenosti zákon vychází, když stanoví, že výživné je třeba platit pravidelně ve stanovených částkách, které jsou splatné vždy na měsíc dopředu.

Povinnost vyživovat své dítě mají zásadně oba rodiče. Zásada jejich rovného postavení se však neprojevuje mechanicky. Zákon dává obecná kritéria, a to jak vzhledem k rozsahu plnění vyživovací povinnosti, tak i ke způsobu jejího plnění. Při stanovení obecných kriterií určujících rozsah vyživovací povinnosti zvolil zákonodárce subjektivní měřítko, a to jak u oprávněného, tak u povinného. Rozsah vyživovací povinnosti se určuje tak, že vychází jednak z odůvodněných potřeb oprávněného - v našem případě dítěte, jednak ze schopnosti a možnosti povinného, tj. rodiče. Tato dvě kritéria ovšem nejsou vážena izolovaně. Přesto, že se vychází především ze subjektivních potřeb i subjektivních schopností a možností na prvním místě, je třeba vidět, že práva i povinnosti nejsou něčím, co by bylo izolováno od ostatního světa. A zejména v oblasti tak životné a stále aktuální, jakou je oblast vyživovacích vztahů v rodině. Proto hodnocení těchto subjektivních kriterií probíhá vlastně vždy v rámci určité subjektivní situace, dané hospodářskými i morálními vztahy ve společnosti.

První otázkou, která si vyžaduje vysvětlení, jsou tedy ony odůvodněné potřeby dítěte. Dlouholetá soudní praxe si tento pojem přesvědčivě ujasnila. Východiskem úvah zde je, že o nezletilé děti je pečováno, jsou vychovávány i živeny proto, aby z nich vystří zdraví a vzdělaní jedinci schopní vést samostatný, sociálně odpovědný život. V tomto směru nároky spíše vznikají rovnoměrně s rozvojem života v moderní, technicky a kulturně vyspělé zemi. Děti mají být vychovávány a připraveny pro život tak, aby se ho jako dospělí jedinci mohli všestranně účastnit. Koneckonců i za to rodiče společnosti odpovídají. Pod pojmem „výživné“ nerozumí zákon jen částku potřebnou pro krytí nákladů, jež jsou určeny na „výživu“ či stravu dítěte. To proto, že odůvodněnými potřebami, jež jsou jedním z kriterií stanovení rozsahu výživného, se rozumí všechny nezbytné potřeby nutné pro život kulturního člověka. Míra těchto potřeb je ovšem různá. Významnou okolností je především věk dítěte, dále jeho zdraví, ať fyzické či duševní, jeho individuální schopnosti, náklonnosti, nadání i způsob přípravy pro budoucí povolání apod. Viděno v širším měřítku, určuje odůvodněnost potřeb dítěte i to, že žije v konkrétních společenských poměrech. Proto nelze považovat za přepych rekrece pro dítě, jeho nároky na uspokojení kulturních potřeb i mimoškolních, náklady na případné prohlubování vzdělání - např. studium řeči, hudby, zejména je-li dítě pro určitý obor zvláště talentované. Na druhé straně ovšem okolnosti, která vymezuje odůvodněnost úvah o

potřebách dítěte, může být i to, čeho se dostává dítěti z jiných zdrojů - např. společenských nebo jeho vlastních. Jedná se o poskytování bezplatného úplného nebo částečného zaopatření v internátu, kapesného atp. které snižuje míru odůvodněných potřeb nezletilého dítěte, které uhrazují rodiče v rámci plnění vyživovací povinnosti. Spíše výjimečně dochází k tomu, že potřeby dítěte by byly kryty z jeho vlastního majetku. Pokud by tomu tak bylo, musel by soud přihlédnout především k výnosu tohoto majetku. Odůvodněné potřeby dítěte nelze ovšem posuzovat jen všeobecně a izolovaně, ale vždy individuálně, což zároveň znamená vidět i závislost na schopnostech a možnostech rodičů, které jsou dalším kriteriem pro určení rozsahu vyživovací povinnosti. Je tedy třeba vidět i jejich vzájemnou souvislost, resp. závislost odůvodněných potřeb dítěte na schopnostech a možnostech rodičů.

V praxi je považována za významnou zásada, že životní míra dítěte má být úměrná životní míře rodičů. Úvaha o této úměrnosti je jedním z hledisek, k nimž je nutno přihlédnout při zkoumání a posuzování odůvodněných potřeb nezletilého dítěte. Nedovoluje-li schopnosti a možnosti rodičů více, slouží výživné poskytované rodiči jen k zajištění běžných potřeb dítěte. Naopak, dovoluje-li to schopnosti a možnosti rodičů, slouží výživné i k zajištění dalších potřeb nezletilého dítěte. Tehdy se dítě podílí i na výhodách, jež plynou z větších schopností a možností rodičů. V těchto případech však soudní praxe vychází z toho, že odůvodněnost potřeb dítěte je svým způsobem omezená, a to spotřebním charakterem výživného. Výživné nemá přesahovat rámec nejen běžných, ale i ostatních potřeb dítěte, jež jsou ještě prospěšné jeho všeestrannému vývoji.

Další otázkou, kterou je třeba se zabývat, je výklad onoho dalšího kriteria, jímž jsou schopnosti a možnosti rodičů. Co tedy v této souvislosti lze považovat za „schopnost rodičů“? Schopnosti jsou bezesporu určité subjektivní vlastnosti osoby, které ji umožňují vlastní existenci a popřípadě to, aby zajišťovala i existenci jiných osob. Jde jak o schopnosti fyzické, tak i duševní, především tedy schopnosti pracovat. Schopnost pracovat je ovšem velmi široký pojem, takovouto schopnost má většina lidí, a to již v poměrně mladém věku. Ve vyspělé společnosti mají ovšem lidé nejen obecnou schopnost pracovat, nýbrž i další individuální předpoklady-schopnost vykonávat určité specializované povolání a být výdělečně činní. Tuto schopnost získávají především odbornou přípravou.

Na rozdíl od toho jsou „možnosti“ rodičů kategorií objektivní. Schopnosti lze uplatnit jen v rámci určitých možností. Zásadně se počítá se souladem mezi zájmy jednotlivce a společnosti, tj. že jedinec může své individuální schopnosti uplatnit v rámci společenských možností. Přesto však může někdy dojít k určitým kolizím. Jednak se může stát, že občan,

který vykazuje schopnosti k určitému povolání, nemá objektivní možnost je uplatnit, či ztratil k jejich uplatnění subjektivní možnost, např. pro invaliditu. Objektivní nemožnost uplatnění vlastních schopností, či jejich plného uplatnění může záviset na různých okolnostech. Je třeba s ní počítat tak, aby nešla k tíži rodiče povinného plnit výživné. Proto při stanovení výživného lze vycházet z „možností“ povinného jen tehdy, když možnosti jsou zde objektivně dány, ale rodič povinný výživou jich bez důvodu nevyužívá.

Při zkoumání možností povinného je třeba přihlédnout i k jeho možnostem majetkovým. V soudní praxi se však opět většinou přikládání k tomu, že je třeba přihlédnout především k výnosu takového majetku. Jen zcela výjimečně by při nedostatku jiných prostředků mohl být majetek povinného rodiče, který neuspokojuje jeho nezbytné potřeby - je li to majetek luxusního charakteru přeměněn v prostředky k plnění vyživovací povinnosti k nezletilému dítěti. K tomu, aby soud mohl prozkoumat odpovědně schopnosti a možnosti rodiče povinného výživou k dítěti a vynést rozhodnutí, musí si opatřit konkrétní podklady. Zpravidla a především je to zpráva o výdělcích rodičů. Tato zpráva má přehledně informovat soud o všech složkách odměny rodičů za jejich práci v peněžní i nepeněžní formě. Zpráva má ovšem obsahovat i nezbytné údaje o počtu zameškanych hodin a dnů, při pracovní neschopnosti i údaje o výplatě nemocenských dávek.

Též u rodičů - poživatelů některých důchodů, kteří dále pracují, je třeba zjistit úhrn veškerých jejich příjmů, tzn. nejen vyplacené dávky ze sociálního zabezpečení, ale i jejich příjmy za vykonávanou práci. Možnost dalšího výkonu zaměstnání je dána zejména v případě poživatelů částečného invalidního důchodu. Soud má tedy možnosti k opatření správných podkladů pro posouzení jak odůvodněnosti potřeb dítěte, tak schopnosti a možnosti povinných rodičů.

Soud může dojít i k takovému závěru, že schopnosti a možnosti povinného rodiče dány nejsou. Jedná se o případ, kdy povinný rodič není schopen ze subjektivního hlediska žádné výdělečné činnosti a nemá ani žádné další majetkové možnosti. Důležité je i určení okamžiku, kdy lze požadovat po rodiči vyživovací povinnost. Ta vzniká v okamžiku, kdy je člověk schopen sám se živit. Ze všech druhů vyživovací povinnosti je společensky nejzávažnější vyživovací povinnost k dětem, které nejsou schopny živit se samy. přitom je třeba vycházet ze zásady rovného postavení všech dětí téhož rodiče. Zvláštním případem, kdy schopnosti a možnosti povinného rodiče jsou objektivně omezeny, je doba výkonu služby v armádě. Jestliže rozsah vyživovací povinnosti, resp. výše výživného závisela jen na pracovním příjmu, který měl před nástupem služby, pak nelze požadovat na něm výživné od okamžiku, kdy přestává mít

nárok na pracovní příjem. Výživné je po tuto dobu výkonu služby nahrazeno zaopatřovacím příspěvkem. Dalším případem, kdy schopnosti a možnosti výživou povinného rodiče jsou omezeny, je výkon trestu odnětí svobody. K tomuto případu zaujala soudní praxe stanovisko, že jestliže se nejedná o případy výkonu trestu odnětí svobody či vazby pro trestný čin zanedbání povinné výživy a případy zcela krátkodobého výkonu trestu odnětí svobody či vazby, jsou dány schopnosti a možnosti rodiče vyživovat své dítě převážně jeho výdělečnými možnostmi, jež má ve výkonu trestu odnětí svobody, nebo ve vazbě. Nevychází se tak z jeho výdělečných možností, které měl v době před výkonem trestu odnětí svobody nebo před vazbou.

Změny rozsahu výživného jsou jednou z nejčastějších otázek, kterou se soudy v oblasti výživného zabývají. Změna poměru může nastat u oprávněného i u povinného rodiče. Vždy musí jít o změnu podstatnou a takovou, která nastala již před zahájením soudního řízení. Jakýkoliv zásah do rozsahu výživného má vážné důsledky jak pro oprávněné dítě, tak i pro povinného rodiče. Proto soud nemůže přihlížet k okolnostem podružným nebo působícím pouze krátkodobě. Změna musí být nejen podstatná, ale také trvalejšího charakteru. Změnu poměru u dítěte mohou způsobit především věk a zdravotní stav. Nejčastější okolnosti bývá ovšem věk dítěte, protože s přibývajícím věkem postupně vzrůstají jeho potřeby, mění se tedy i jeho poměry a vzniká možnost uplatňovat nový, vyšší nárok na výživné.

U povinného rodiče většinou okolnosti, jež vedou ke změně jeho schopností a možností, spočívají ve vzniku další vyživovací povinnosti, ve změně zdravotního stavu, snížení či zvýšení výdělečných možností apod. V souvislosti se změnou rozsahu výživného vyskytuje se v praxi i otázka, vrácení toho, co již bylo na výživném zaplaceno v mezidobí, kdy nastala změna poměru a byl podán návrh na snížení výživného. Jde-li o vyživovací povinnost k nezletilému dítěti, spotřebované výživné se nevrací. V tomto případě totiž vychází zákon ze zásady ochrany zájmů nezletilých dětí.

Konečně je třeba se zabývat i otázkou zániku vyživovací povinnosti. Základem vyživovací povinnosti rodičů k dětem je vztah rodičovský, který je zásadně trvalé povahy. Zánik nároku na poskytování výživy může zaniknout za těchto dvou právních situacích:

Absolutně zaniká vztah vyživovací povinnosti mezi rodičem a dítětem smrtí rodiče nebo dítěte, nebo zrušením osvojení. Zaniká dále v tom případě, je-li úspěšně popřeno otcovství a je-li dítě osvojeno. Vyživovací povinnost původní rodiny však znova oživne, dojde-li, v případě zrušitelného osvojení, k jeho zrušení.

Jinak je tomu v dalším případě a to když je dítě schopno se samo živit, pak odpadá podmínka předepsaná pro uplatnění nároku na výživné, tj. potřebnost dítěte. tato schopnost může nastat před zletilostí dítěte, ale i po jeho zletilosti, proto zákon tuto schopnost zásadně nesvazuje se zletilostí dítěte. Povinnost vyživovat dítě může být znova obnovena, jakmile by dítě nebylo schopno se živit samo a jeho nově vzniklá potřeba by byla odůvodněna. Pokud by mezitím někomu dalšímu nevznikla k tomuto dítěti vyživovací povinnost, vzniká opět nárok na výživné vůči rodičům. Poslední otázkou, jež souvisí s problematikou zániku vyživovací povinnosti je promlčení. Tu je třeba zejména zdůraznit, že typickým znakem vyživovací povinnosti jakožto právního vztahu je její nepromlčitelnost. Vyživovací povinnost jako taková se tedy nepromlčuje. Promlčujejí se však práva na jednotlivá opětující se plnění výživného.

Pokud jde o promlčení jednotlivých opětujících se plnění výživného, je třeba rozdělovat tyto rozdílné situace:

Prvá situace nastává ještě před tím, než bylo soudem rozhodnuto o povinnosti plnit výživné, přičemž existuje rozdíl v plnění vyživovací povinnosti k osobám nezletilým a zletilým. U nezletilých dětí lze přiznat výživné ode dne zahájení soudního řízení zásadně dopředu, ale též nazpět-tedy za dobu minulou-nejdéle však za tři léta ode dne zahájení řízení. Za dobu delší jsou tyto nároky promlčeny. U osob zletilých lze přiznat výživné jen ode dne zahájení soudního řízení - tedy dopředu, na delší dobu, nikoli však za dobu minulou.

Jiná situace nastává poté, když bylo soudem o výživném pravomocně rozhodnuto. Pak dochází k promlčení jednotlivých opětujících se plnění výživného, lhůta promlčení se ovšem řídí okolností, zda jde o plnění splatné před právní mocí rozhodnutí, anebo po právní moci rozhodnutí. Jde-li totiž o opětující se plnění výživného, jehož splatnost nastala již před pravomocným rozhodnutím, promlčuje se toto přiznané právo v deseti letech. Opětující se plnění výživného, splatná po právní moci rozhodnutí, se promlčuje ve lhůtě tříleté, a to každá jednotlivá částka postupně.

3.4.4.6. Problematika vymáhání výživného

Uložil-li soud někomu povinnost platit výživné, je třeba, aby se ten, komu byla zmíněná vyživovací povinnost uložena, dobrovolně podrobil soudnímu rozhodnutí a platil v daných termínech soudem stanovené částky. Nečiní-li tak, vystavuje se nebezpečí, že proti němu bude použito nuceného výkonu rozhodnutí (exekuce). Je třeba upozornit i na to, že soudem uložená vyživovací povinnost se musí plnit bez ohledu na to, zda bylo proti rozsudku soudu prvního stupně podáno odvolání. Rozsudky odsuzující k plnění výživného stávají se totiž vykonatelné

bez ohledu na to, zda již nabyla právní moci. Podkladem pro výkon rozhodnutí neboli tzv. exekučním titulem není jen povinnost plnit výživné, které uložil přímo rozsudek soudu, ale stejně tak to může být soudem schválená dohoda o výživném či soudem schválený smír o výživném.

Nedoje-li tedy ke včasnému plnění vyživovací povinnosti, může oprávněný u soudu podat návrh na výkon rozhodnutí, kterým se bude domáhat zaplacení dosavadních nedoplatků povinného na výživném, popřípadě i nuceného plnění dávek, které se stanou splatnými teprve v budoucnu.

Zákon předpokládá několik způsobů, kterými může být výkon rozhodnutí proveden. V naprosté většině případů je výkon rozhodnutí prováděn srážkami ze mzdy povinného. Občanský soudní řád uvádí řadu náležitostí, jež je třeba při projednávání výkonu rozhodnutí dodržet. Uvádí i to, jak má postupovat přesně postupovat plátce mzdy, jenž sráží ze mzdy povinného stanovené částky a vyplácí je oprávněnému. Výkon rozhodnutí trvá tak dlouho, dokud jsou určité nedoplatky na výživném a dokud má oprávněný nárok na poskytování běžného výživného, popřípadě dokud soud nařízený výkon rozhodnutí nezastaví. Soud může zastavit výkon rozhodnutí srážkami ze mzdy např. proto, že je výkon rozhodnutí po uspokojení všech nedoplatků prováděn již jen pro běžné výživné, přičemž povinný vzhledem ke svému chování i poměru k práci poskytuje záruku, že bude výživné nadále plnit dobrovolně, aniž by bylo nutno donucovat ho k tomu exekučně.

Jednání, při kterém povinná osoba neplní svou vyživovací povinnost, která mu byla stanovena rozhodnutím soudu může zároveň naplněvat znaky skutkové podstaty trestného činu zanedbání povinné výživy dle ust. § 213 trestního zákona. V případě, že povinný neplní svou vyživovací povinnost, nepracuje, ani nemá jiný příjem, na který by mohl soud uplatnit svým usnesením exekuční srážky z příjmu, může se v takovém případě obrátit oprávněná osoba na orgány činné v trestním řízení a učinit trestní oznámení pro podezření ze spáchání trestného činu zanedbání povinné výživy dle ust. § 213 tr. zákona. Orgány činné v trestním řízení, tedy státní zástupce, vyšetřovatel a policejní orgán. Tyto orgány pak ve smyslu ust § 158 odst. 3 trestního řádu, jsou povinni přijímat oznámení o skutečnostech nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin a co nejrychleji je vyřizovat. V praxi to znamená, že oprávněná osoba učiní trestní oznámení na místně příslušném obvodním oddělení Policie ČR. Ve svém trestním oznámení uvede své nacionále, stav, kdy se provdala za povinného kolik s ním má dětí, kdy bylo jejich manželství rozvedeno, doloží že na výživné má zákonné nárok, který vyplývá ze zákona o rodině (zákon č. 94/1963 Sb.); předloží tedy rozsudek příslušného okresního soudu,

který o rozvodu rozhodl. Rozsudek musí být opatřen razítkem s datem nabytí právní moci rozsudku, a do protokolu policejní orgán opíše výrokovou část rozsudku, ve kterém je povinnému stanovena vyživovací povinnost, její výše a způsob splatnosti. Tato splatnost bývá obvykle stanovena ke každému patnáctému dni v měsíci k rukám oprávněného, tedy toho, komu bylo dítě či děti svěřeny do péče výchovy a výzivy. Případně určí výživné se zpětnou platností. Po nabytí právní moci rozsudku je pak povinný se tímto rozsudkem řídit. V případě, že povinný výživné neplní tak jak mu bylo stanoveno v rozsudku, může se tímto jednáním dopustit trestného činu zanedbání povinné výživy ve smyslu ust. § 213 tr. zákona.

3.4.4.7. Paragrafové znění tr. činu zanedbání povinné výživy § 213 trestního zákona

- 1. Kdo neplní, byť i z nedbalosti, svou zákonné povinnost vyživovat nebo zaopatřovat jiného, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok.**
- 2. Kdo se úmyslně vyhýbá plnění své zákonné vyživovací povinnosti vyživovat nebo zaopatřovat jiného, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.**
- 3. Odnětím svobody na šest měsíců až tři léta bude pachatel potrestán, vydá-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 oprávněnou osobu nebezpečí nouze⁸.**

O trestný čin podle § 213 odst. 1 tr. zák. půjde tehdy, jestliže neplnění zákonné vyživovací nebo zaopatřovací povinnosti bude soustavné a po delší dobu trvající. O trestný čin podle § 213 tr. zák. může jít jen při zaviněním neplnění zákonné vyživovací povinnosti nebo vyhýbání se takové povinnosti, které je soustavné a trvá delší dobu. Zpravidla by mělo jít o dobu šesti měsíců, i když není vyloučeno, že v závislosti na okolnostech případu budou znaky tohoto trestného činu naplněny i při době kratší, která by se však době šesti měsíců měla blížit.

Policejní orgán pak zjišťuje, jak dlouho povinný výživné neplatí a jaká je výše vzniklého dluhu na výživném. Dále zjišťuje, zda v minulosti požádala oprávněná osoba o exekuční srážky z příjmu povinného a s jakým výsledkem. Dále zjišťuje, zda neplacení výživného nemělo vážný negativní dopad na oprávněného, který by tímto jednáním mohl být vystaven nebezpečí nouze. Dále policejní orgán zjišťuje, zda oprávněná osoba pobírala dávky sociální podpory a to kdy a v jaké výši. Tyto dávky vyplácí Okresní úřad, referát péče o rodinu a dítě, v případě, že oprávněný má trvale bydliště v obci příslušného okresu. V případě, že má oprávněný bydliště ve městě, vyplácí tyto dávky magistrát příslušného města. Jedná se o příspěvky na výživu, které jsou vypláceny místo povinného, ale pouze v případě, že příjem rodiny oprávněné osoby

⁸ Jelínek,J.,Sovák,Z.: Trestní zákon a trestní řád. Linde, Praha, 1997, str. 213

je nižší než životní minimum pro tuto rodinu a tento příspěvek je pak vyplácen za povinného, vždy však pouze do výše životního minima. Neplacením výživného je pak spolupoškozený příslušný Okresní úřad, resp. magistrát města a tento se pak připojuje k trestnímu řízení proti povinnému. Dluh na výživném oprávněné osoby je pak o tuto částku vyplacených dávek nižší.

Policejní orgán dále zajistí výslech povinného, ve kterém povinný uvede důvody, které ho vedly k zanedbání své povinnosti. V případě, že ten na svou obranu uvádí, že je bez zaměstnání či příjmu, zjišťuje, je-li povinný je evidován na místně příslušném Úřadu práce, zda pobíral příspěvky v nezaměstnanosti, kdy a v jaké výši, zda povinný spolupracoval s UP při hledání nového zaměstnání, či byl pro nespolupráci vyloučen. Po zadokumentování těchto základních hledisek nutných pro právní posouzení jednání povinného (míry jeho zavinění) a stanovení právní kvalifikace, je spisový materiál postoupen na místně příslušný Úřad vyšetřování Policie ČR. Pokud vyšetřovatel po zhodnocení všech předložených materiálů dojde k závěru, že jednání povinného naplňuje znaky skutkové podstaty tr. činu zanedbání povinné výživy, sdělí obvinění ze spáchání tr. činu povinnému a spisový materiál postoupí na příslušné státní zastupitelství s návrhem na obžalobu. Státní zástupce podá obžalobu na povinného a předloží spisový materiál k projednání soudu, který poté při soudním projednávání ve věci rozhodne a vyhlásí rozsudek.

Povinný má možnost podle § 214 zvláštního ustanovení o účinné lítosti dodatečně splnit svou povinnost a to po celou dobu trestního řízení až do doby, než soud prvního stupně počne vyhlašovat rozsudek a trestný čin zanedbání povinné výživy neměl trvale nepříznivých následků. To znamená že dodatečně vyrovná částky na výživném, které mohl zaplatit podle svých výdělkových možností. Poskytl-li stát podle § 100 zákona o rodině příspěvek na výživné dětí, zanikne trestnost zanedbání povinné výživy(§ 213 tr. zák,) pro účinnou lítost podle § 214 tr. zák. tehdy, když pachatel uhradí státu za podmínek uvedených v § 214 tr. zák. poskytnutý příspěvek, a pokud tento příspěvek je nižší než dlužné výživné, i částku dlužného výživného, přesahující poskytnutý příspěvek na výživu⁹.

⁹ Jelínek,J.,Sovák,Z.: Trestní zákon a trestní řád. Linde, Praha, 1997, str. 214

4. Alkohol

4.1. Historický pohled na požívání alkoholu ve společnosti

4.1.1. Chemická definice alkoholu

Alkohol provází člověka po celou dobu jeho civilizovaného vývoje. Alkohol byl již znám ve starověkém Egyptě, starém Řecku, Římě. Známé jsou dionýzovské slavnosti provázené požíváním vína, známé nejen jako oslava révy, vinného hrozna a vína. Obliba těchto slavností spočívala zejména v tom, že se stačilo opít vínem a přestat být sebou samým, osvobodit se. V tom byla přitažlivost kultu, který umožňoval zapomenutí na starosti, opojení, umožňoval svým přívržencům vidět svět takovým jakým nebyl, ale takovým jakým jej chtěli mít. To je charakteristické pro konzumaci alkoholu dodnes.

Alkohol je čirá bezbarvá tekutina s charakteristickým zápachem a palčivou chutí s bodem varu 77°C a bodem tuhnutí -130°C . Chemická značka alkoholu, přesněji etylalkoholu je $\text{C}_2\text{H}_5\text{OH}$. Podle výroby rozděláme v zásadě tři druhy alkoholických nápojů: piva, vína a lihoviny označované jako koncentráty. Po požití se alkohol v organizmu rozkládá na kysličník uhličitý CO_2 a vodu H_2O . Při jeho rozkladu nevzniká žádný odpad a byl by tak ideální energetickou živinou. K metabolizmu však spotřebuje 90% kyslíku O_2 , z toho vyplývá, že na ostatní tkáně tak zbude jen 10% kyslíku. Aby se člověk neudusil, organizmus spouští náhradní anaerobní metabolismus. Přesto organizmus žije v kyslikovém dluhu a rychle stárne. Uvádí se, že neléčený alkoholik tak zemře do padesáti let, zastřelený alkoholik umírá do šedesáti let.

Alkoholizmus jako choroba bývá z 10% mezi alkoholiky geneticky zakódována. Sklon k alkoholizmu je tak geneticky přenosný na další generace. Nebezpečí podlehnutí alkoholové závislosti jsou vystaveni ti, kteří při požívání alkoholu jeví známky vysoké rezistence k alkoholu, tedy ti, kteří alkohol dobře snáší. Je zjištěno, že nejvíce ohroženou skupinou pro vznik závislosti na alkoholu jsou mladí muži, jejichž otec je závislý na alkoholu. Děti z rodin alkoholiků mívají sníženou schopnost produkce látky *endorfin*, což je hormon, který produkuje mozek a který vyvolává zlepšení nálady a příjemné pocity. Lidé s nedostatečnou tvorbou endorfinu pak častěji svou náladu zlepšují požíváním alkoholu. Endorfiny, endogenní opiáty působí jako neuromediátory nebo modulátory synaptického přenosu. Při abúzu alkoholu se zvyšuje tvorba aceldehydu, hromadícího se do jisté míry v mozku, který má sníženou schopnost oxidovat aldehydy. Nahromaděný acetaldehyd může kondenzovat s noradrenalinem,

adrenalinem, dopaminem nebo serotoninem na intermediální produkt zvaný Schiffova báze, ze kterého se tvoří izochinolinový alkaloid salsolinol - TIQ (Sjogrist, Perdhl, Winblad, 1983). Izochinolinové alkaloidy nebo jejich deriváty mohou blokovat endorfinové receptory a zabránit tak vlastním endorfinům v jejich funkci. Od chvíle, kdy člověk hledá v alkoholickém nápoji zdroj euforie, tj. příjemnou změnu nálady, obveselení, úlevu, odstranění potíží a duševního napětí, zapomnění apod. začíná kratší či delší cesta, během níž se z nevinného pijáka může vyvinout člověk závislý na alkoholu, jehož cesta pak mnohdy končí tragicky.

4.2. Návyk, alkoholizmus, závislost na alkoholu

4.2.1. Návyk

Pojem návyku se chápe různě. Můžeme sem zařadit návyk jen na chemické látky, či všechny typy návyků. Pro indikaci návyků je jedno z kriterií tendence zvyšovat dávky. Toto hledisko dle nejnovějších poznatků nelze užívat obecně.

Návyků existuje řada forem. U některých není tendence zvyšovat dávku, postačují dávky původní, či se tyto postačující dávky mohou snižovat. Dalším kriteriem, které bývá zdůrazňováno, je přítomnost euforie a příjemného subjektivního stavu. O návyku lze hovořit v širším slova smyslu v několika souvislostech:

1. vášně (hráčství, sběratelství apod.), které nevedou ke vzniku psychické poruchy
2. náruživé kouření, kde se již jako následek mohou objevovat určité projevy psychické alterace
3. alkoholismus, který s sebou přináší významné psychické projevy
4. závislosti v širším slova smyslu

4.2.2. Alkoholismus a jeho vývojové fáze

Alkoholismus je jedna z nejzávažnějších a nejrozšířenějších forem návyků, především pro snadnou dostupnost alkoholu¹⁰.

4.2.2.1. Úzus, misúzus, abúzus

Podle Skálova dělení rozlišujeme:

1. *Úzus* znamená „mírné“ požívání (konzum) alkoholických nápojů. Mluvíme o něm, jestliže alkohol v alkoholických nápojích je požíván v přijatelném množství, v přijatelném věku, v

¹⁰ Skála, J. a kolektiv: Závislost na alkoholu a jiných drogách. Avicenum, Praha 1987, str. 17-18

přijatelném zdravotním stavu a ve vhodné době. U dospělého zdravého člověka to bude požití takové dávky pro práci a po jídle, kdy hladina alkoholu nepřestoupí 0,6 g/l (%) v krvi. Alkoholické nápoje jsou konzumovány jako nápoj doplňující jídlo i jako pochutina: alkohol jako droga se při úzu prakticky neuplatňuje.

2. *Misúzus* (zneužívání) představuje všechno ostatní, než bylo uvedeno. Misúzus je širší pojem než abúzus, tyto dva pojmy se zdaleka nekryjí. Jde tedy o požívání alkoholu při nevhodné příležitosti, v nevhodném věku, nevhodně vzhledem ke zdravotnímu stavu.
3. *Abúzus* (tj. nadužívání alkoholických nápojů) představuje všechny další formy nadměrného konzumu, které nebyly uvedeny pod pojmem úzus či misúzus. Abúzus může být: občasný, periodický, pravidelný, systematický. I jednorázový abúzus, zejména ve formě velkých dávek alkoholu, představuje riziko stejně jako abúzus periodický či systematický. V prvním případě může docházet k projevům agresivního chování, k těžké intoxikaci apod., v druhém případě pak k nepříznivým důsledkům na psychickém a duševním zdraví člověka, na degradaci jeho osobnosti atd. Abúzus doprovází nejrůznější společenské zvyklosti a setkání, kdy lidé vědomě (či nevědomě) vyhledávají účinek alkoholu jako drogy.

Úzus i abúzus mohou, ale také nemusí vést k závislosti: tato představuje abúzus zpravidla již nutkavého charakteru s charakteristickými projevy chování podmíněnými mimo jiné nespolehlivou (poruchovou) kontrolou v průběhu konzumu alkoholických nápojů. Osoba závislá na alkoholu na počátku konzumace si nikdy nemůže být jistá, zda u ní dojde k alkoholické intoxikaci nebo ne. V těchto případech mluvíme o osobě na alkoholu závislé místo dřívějšího označení alkoholik.

4.2.2.2. Vývojové fáze alkoholismu

Vývoj alkoholové závislosti probíhá ve čtyřech fázích, používá se rozdělení, které zavedl Jelínek¹¹.

1. Počáteční fáze alkoholismu se projevuje tím, že požívání alkoholu má společenský motiv, pití přináší úlevu, euporii. Zpočátku je pití spíše jen příležitostné, ale stále více je častější a pravidelnější. Nemusí docházet k opilosti, ale jen k opojenosti, která zbavuje pijáka nepříjemností, nepříjemných nálad. V tomto období se zvyšuje tolerance k alkoholu.
2. Podromální (varovná) fáze alkoholismu. V tomto období se začíná výrazněji projevovat vazba na alkohol jako drogu, vzniká pocit potřeby alkoholu bez ohledu na jeho formu a druh alkoholického nápoje. Alkohol se pro abúzera stává nutností, v opilosti se objevují

¹¹ Skála, J. a kolektiv: Závislost na alkoholu a jiných drogách. Avicenum, Praha 1987, str. 14

„okénka“. Je dosud zachována kritičnost a není dosud vytvořen systém složitých zdůvodnění požívání alkoholu.

3. Kruciální (rozhodující) fáze alkoholismu je charakterizována ztrátou kontroly. Alkoholik své pití rationalizuje, hledá pro ně vysvětlení, vytváří si složitý systém rationalizací, který mu dovoluje v pití pokračovat. Jeho pití mu způsobuje řadu společenských potíží, začíná se snižovat tolerance, má potřebu požívat alkoholické nápoje ráno i přes den.
4. Terminální (konečná) fáze alkoholismu se vyznačuje soustavným požíváním alkoholických nápojů v kterékoli denní době. Snižuje se tolerance, snižuje se kritičnost, alkoholik sahá k jakýmkoli alkoholickým nápojům, jen aby ukojil svou potřebu drogy. V tomto období se mohou objevovat různé psychické poruchy vyplývající z požívání alkoholu, mění se i osobnost alkoholika.

4.2.2.3. Závislost

Závislost na alkoholu je směsí choroby a nedisciplinovanosti. Jde o chorobu, která život deforma a zkracuje. I v abstinenci nedisciplinovanost přetrvává a dlouhodobý efekt léčby ohrožuje. Je třeba, aby se pacienti učili sebevládě a sebekontrole, na kterou stačí¹². Úzus i abúzus mohou, ale také nemusí vést k závislosti: tato představuje abúzus zpravidla již nutkového charakteru s charakteristickými projevy chování podmíněnými mimo jiné nespolehlivou (poruchovou) kontrolou v průběhu konzumu alkoholických nápojů¹³.

Nedisciplinovanost možno chápat jako deficitní sebevládu či sebekontrolu i tyto předcházejí a předznamenávají pozdější deficitní kontrolu v pití. Jde o handicap v podobě nedostatečného či zkresleného vnímání informací z vnitřního (biofeedback) i zevního prostředí. Z toho plynou nedostatky v reakci i v chování abuzéra. Nedbá varovných signálů ani z vnitřního, ani ze zevního prostředí. I když „slyší“ kritiku svého chování, „nerozumí“ jí a nereaguje na ni. Tato nedisciplinovanost představuje i cestu a směr k budoucí závislosti jako chorobě. V tomto smyslu je závislost na alkoholu jednou, ale ne jedinou, ze zaviněných nemocí.

¹² Skála,J. a kolektiv: Závislost na alkoholu a jiných drogách. Avicenum, Praha 1987, str. 14

¹³ Skála,J. a kolektiv: Závislost na alkoholu a jiných drogách. Avicenum, Praha 1987, str. 18

Druhy závislosti

Závislost je možno dělit na primární a sekundární. Primární se vyvíjí bez předcházející asociality či psychické poruchy - činí kolem 70%. Sekundární závislosti předchází : asociální osobnost (25%), afektivní psychóza (5%)¹⁴.

Jde-li o závislost na jedné droze hovoříme o monotoxikomanii (např. alkoholismus), jde-li o závislost na více drogách hovoříme o polytoxikomanii (např. alkohol + léky, potlačující úzkost).

Příčiny vzniku závislosti

Příčiny vzniku závislosti mohou být vnitřní (genetické, metabolické) a vnější (sociální) mezi něž patří:

1. důsledky nepříznivého rodinného prostředí a nepříznivých zážitků z dětství, mající za následek citovou nezralost a nevyrovnanost jedince
2. výskyt zneužívání alkoholických nápojů u nejbližších rodinných příslušníků, především u otce; jeho špatný příklad vede spíše k napodobování než by odrazoval
3. zkušenost, že nepříjemné stavy psychiky se dají rychle a výrazně upravit i nepříliš velkou dávkou alkoholu, která ovšem v průběhu času stoupá
4. mimořádné životní situace, které alkohol, které alkohol jako by pomáhal nést, třeba jen dočasně.

Nesporný význam při vzniku závislosti na alkoholu má i výchova v dětství. Autoritářství, vyžadování úspěchu, přílišné moralizování vesměs představují nenaplnění potřeb dětského citového života.

4.3. Psychologické výklady konzumu alkoholu

4.3.1. Teorie učení

Základní tezí je, že akt konzumu alkoholu je chováním naučeným, zpevňovaným pozitivními účinky alkoholu, „odměnou“, která po napití přichází. V tomto pojetí jde o učení instrumentální. Většina pojednání odpovídá, že pití alkoholu je zpevňováno redukcí úzkosti. Bandura¹⁵ podal výklad patogeneze závislosti na alkoholu z hlediska teorie učení. Dovozuje, že excesivní konzum alkoholu je zpevňován „centrálně tlumivými a anestetickými“ vlastnostmi alkoholu. Osoby vystavené stresovému vlivu prostředí jsou více náchylné konzumovat „anestetizující“ dávky alkoholu než lidé vystaveni menšímu stresu, pro něž je alkohol jen

¹⁴ Skála,J. a kolektiv: Závislost na alkoholu a jiných drogách. Avicenum, Praha 1987, str. 17-18

¹⁵ Skála,J. a kolektiv: Závislost na alkoholu a jiných drogách. Avicenum, Praha 1987, str. 34

slabým zpevněním. Protrahový silný konzum vytváří sekundární udržovací mechanismus tím, že při vysazení alkoholu dochází k averzivním fyziologickým reakcím, které je možné odstranit jen ještě vyššími dávkami alkoholu. Negativní sociální následky silného konzumu jsou bez vlivu na proces učení, protože přicházejí později než okamžitá úleva. Teorie učení říká, že bezprostřední následky určitého aktu zpevňují konzum alkoholu nejvíce. Všichni lidé vystavení stresujícímu prostředí se však nestavají závislými na alkoholu.

4.3.2. Teorie redukce tenze (TRT)

Tato velmi rozšířená teorie vychází ze dvou hypotéz:

1. Alkohol redukuje tenzi.
2. organismy konzumují alkohol, aby využily jeho schopnosti redukovat tenzi.

Druhá z hypotéz předpokládá platnost první. Pojem tenze zahrnuje strach, úzkost, frustraci a podobné averzivní stavů s předpokládanou schopností motivovat chování. Po dlouhou dobu požívala TRT postavení vědecky prověřené teorie díky experimentům Massermana a jeho spolupracovníků z čtyřicátých let. Kritickou analýzu těchto prací do roku 1973 podal Cappell. Poukázal na rozporné výsledky při různých experimentálních definicích tenze a na logické chyby v úvahách zastánců TRT, které ukazují, že alkohol vyvolává u abúzérů často negativní emoce. Alkohol má bezpochyby řadu jiných účinků kromě předpokládané redukce tenze. Musí se připustit, že, že působí jako „odměna“, i když „tenze“ chybí. Jedna z novějších teorií naopak postuluje, že alkohol vyvolává příjemné emoce jen u osob, jež nejsou v tenzi a požili malé dávky alkoholu. Novější výzkumy směřovaly k teorii dvoufázového účinku alkoholu: zprvu stimuluje a vyvolává euforii(když hladina v krvi stoupá), v druhé fázi nastupuje dysforie (hladina klesá). U člověka je účinek alkoholu značně ovlivněn kognitivními procesy(člověk určité specifické účinky očekává). Marlatt se domnívá, že pro abuzéry je typické, že se snaží přepít druhou, dysforickou fázi účinku alkoholu a očekávají, že se znova dostaví euforie.

4.4. Sociologické studie závislosti

Zakladatel sociologického studia závislosti na alkoholu - Bacon rozebírá v práci z čtyřicátých let úlohu alkoholu v moderních komplexních společnostech, kde lidi rozděluje mnoho činitelů¹⁶. „Komplexita vede k potřebě integrativní funkce, jež by zmírnila tenzi, nejistotu a vzájemnou podezíravost; ukázalo se, že alkohol tuto funkci může plnit“, Alkohol

odstraňuje napětí, které vzniká soutěžením, a odbourává přehrady mezi lidmi, kteří se dříve neznali. Požívání alkoholu narůstá při rekreačním a jiném sdružování. Alkohol je také pro komplexní společnost dysfunkční, neboť narušuje potřebný řád, např. pracovní, a proto se společnost snaží regulovat jeho konzum. Regulace však narazí na odpor, protože alkoholem se v moderní společnosti infiltrují všechny lidské činy, organizace a ideje.

Jak se alkohol konzumuje, jaký druh nápoje, kdy a kolik se ho pije, jaký význam se pití připisuje - to vše je do značné míry určeno sociálními normami společnosti. Průkopník sociologické analýzy konzumu alkoholu Bales rozlišil v určité společnosti tři sociálně schvalované formy konzumu: pití rituální, které symbolizuje náboženské ideje, pití konviviální, které vyjadřuje solidaritu pijících a pití utilitární, jež směřuje k vlastní intoxikaci nebo k intoxikaci druhého a slouží egoistickým cílům¹⁷.

Ve všech společnostech pije ženy méně než muži a stávají se tedy méně často závislými na alkoholu. Sociologický výklad tohoto rozdílu poukazuje na odlišnosti sociálních rolí mužů a žen. uvádí se, že ženina role udržovatelky domácnosti a vychovatelky dětí nepřipouští ani krátkodobé přerušení, které by konzum alkoholu mohl způsobit (činnosti mužů jsou přerušitelné). Někdy se uvádí, že muži reagují na stres nadměrným konzumem alkoholu, ženy spíše depresí. V současných technických společnostech dochází k sbližení konzumních zvyklostí mužů a žen, zejména v mladších věkových skupinách. Patrně to souvisí se zmenšováním rozdílů sociálních rolí u obou pohlaví, např. se stále častější zaměstnaností žen v profesích dříve výhradně mužských.

Věk je faktorem biologickým i sociálním. Každému věku přísluší jiná sociální role s odpovídajícími normami forem konzumu alkoholu. U velmi mladých mužů vede silný konzum rychleji k sociálním problémům než u mužů starších.

Formy konzumu se poněkud liší u lidí s různým stupněm vzdělání. U nás je silný konzum o něco méně častý u lidí s vyšším vzděláním. Nejčastější je u mužů, kteří nedosáhli ani vyučení, ani maturity. Mnozí z nich patrně vzdělání neukončili pro psychopatické rysy, mozkovou dysfunkci či obojí.

¹⁶ Skála,J. a kolektiv: Závislost na alkoholu a jiných drogách. Avicenum, Praha 1987, str. 34-37

¹⁷ Skála,J. a kolektiv: Závislost na alkoholu a jiných drogách. Avicenum, Praha 1987, str. 38

4.5. Poruchy chování a osobnosti závislého na alkohol

4.5.1. Specifická porucha osobnosti

Dříve byla tato porucha nazývána asociální, psychopatická či sociopatická. Jedná se o trvalý stav, který se projevuje odchylkami v oblasti prožívání, uvažování i chování. Tuto poruchu osobnosti nemůže zpravidla ovlivnit ani vysoký intelekt. Lze ji charakterizovat v několika bodech (podle MKN-10, 1992, DSM-IV, 1994, P. Smolík, 1996).

- 1) Lidé s disociální poruchou osobnosti nejsou schopni přiměřené sociální adaptace, neuznávají obecně platné normy a ani se podle nich neřídí.
- 2) Lidé trpící touto poruchou bývají silně egoističtí, nezdrženliví, zamření jen na bezprostřední vlastní uspokojení. Nezatěžují se úvahami o vhodnosti a přiměřenosti takto zamřené aktivity. Jejich egoismus se projevuje i vyžadováním ohledů. Navzdory silnému egocentrismu a důrazu na vlastní upokojení nebývají v životě příliš uspokojeni. Mívají neustále podrážděnou náladu.
- 3) U lidí s touto poruchou osobnosti byly shledány odchylky ve funkci autonomního nervového systému (ANS)(H.C.Quay, 1987). Podněty průměrné intenzity nejsou dostačující. Takoví lidé mají potřebu silného vzrušení, těžko snášejí nudu. Potřeba vzrušení se projeví rovněž neschopností tlumit a ovládat vlastní reakce.
- 4) Mívají nízkou toleranci k zátěži, jejich reakce bývají neadekvátní vyvolávajícím podnětům. Jsou emočně nezralí a vzrušiví, snadno reagují afektivním výbuchem, agresivitou a násilím. Nejsou schopni přiměřeného sebeovládání. Nižší frustrační tolerance se projevuje také potřebou mít vždycky pravdu. Neschopnost zvládat zátěž a sklon ke zkratkovým řešením zvyšuje riziko suicidního jednání.
- 5) Nejsou schopni adekvátního hodnocení situace. vidí svět v extrémech, černobíle. Stejně tak nepřiměřené je jejich sebehodnocení, oni žádný problém nemají. Mají slabě rozvinuté svědomí, neprožívají pocit viny ani po závažných trestných činech. V takových situacích mají sklon obviňovat jiné a vlastní chování různým způsobem omlouvat.
- 6) Mají omezenou schopnost sociálního učení. nepoučitelnost těchto lidí spočívá mimo jiné i v tom, že nejsou schopni dobře rozlišovat jednotlivé sociální situace. Občas má jejich řešení až iracionální povahu. jejich chování je obtížně ovlivnitelné zkušeností. Rigidně ulpívají na určitém způsobu , přestože s ním mají opakované problémy.

7) Vztahy k lidem jsou ovlivněny jejich nestálostí, nespolehlivostí a bezohlednosti. V sociálních situacích se nedovedou uspokojivě orientovat a přiměřeně reagovat. Nejsou schopni empatie, utrpení jiného člověka u nich nevyvolává žádnou odezvu. Jejich vztahy s lidmi bývají úcelové.

Tyto poruchy chování bývají diagnostikovány již v dětství a s pokračujícím vývojem pak působí stále větší problémy. U lidí s asociální nebo citově nestálou osobností je zvýšené riziko nadměrného užívání alkoholu nebo psychotropních látek. Jejich zvýšená dráždivost, nezdrženlivost a potřeba vzrušení vede k velmi rané zkušenosti s alkoholem i drogou. J. Němec (1993) uvádí, že 75% psychopatických osob, které prodělaly nebo měly soudem nařízenou protialkoholní léčbu, začalo pít v partách, obyčejně už v nezletilém věku. Stejným způsobem získávají tito lidé i první zkušenosť s drogou. Nelze pochybovat o tom, že závislost tohoto druhu povede k dalším potížím (násilné) chování pod vlivem alkoholu, krádeže a vloupání za účelem získání drogy atd.) Sklon k případné závislosti na alkoholu tedy závisí nejen na míře intelektu, ale zejména na vyvážené psychické skladbě osobnosti.

4.6. Dítě a rodič závislý na alkoholu

Děti, které žijí s otcem závislým na alkoholu a jsou srovnatelné co do inteligence, časné vývojové historie a sociometrických ukazatelů s dětmi bez otce závislého na alkoholu, přinášejí společnosti podstatně vyšší, vyčíslitelnou ekonomickou zátěž. Častěji jsou pacienty dětské psychiatrie, pedagogicko-psychologické služby, častěji přicházejí do týdenních jeslí, mateřských škol, kojeneckých ústavů a dětských domovů, častěji jsou hospitalizovány a umisťovány v ozdravovnách¹⁸.

Děti nevyužívají své inteligence ve školním vzdělávání - při dobré inteligenci častěji selhávají. Společnosti tak přinášejí další ekonomické vyčíslitelné ztráty. Způsobují i další nevyčíslitelné ztráty sobě, svým rodinám i společnosti v rizikovém vývoji svých osobnosti. Vykazují více neurotických rysů, jsou méně připraveny pro pracovní zařazení (školní hodnocení) i pro zařazení společenské (sociogram). Dostává se jim méně jednotné a méně důsledné výchovy. Ve svém chování a postojích vykazují více sociálně nevýhodných krajností. V důsledku narušených vztahů v rodinném soužití a posunu rolí uvnitř rodiny, v důsledku problematické výchovné atmosféry v rodině je narušena pozitivní identifikace s rodičovskými modely (osobnost obou rodičů, jejich časté předchozí rozvody a nové sňatky), je ohrožen

¹⁸ Skála, J. a kolektiv: Závislost na alkoholu a jiných drogách. Avicenum, Praha 1987, str. 96

psychosexuální vývoj těchto dětí a zproblematizován vývoj jejich rodičovských postojů. vzniká nebezpečí tzv. patologie třetí generace.

Otcova závislost na alkoholu působí nepříznivě na děti, a to v podstatě nevýběrově, pokud jde o jejich pohlaví. Postiženi jsou chlapci i dívčata; chlapci spíše v pracovním či společenském uplatnění, dívky spíše ve společenských postojích a psychosexuálním vývoji. Pokud jde o věk, nejnápadněji se jeví postižená střední skupina (9-11 roků).

4.6.1. Děti a alkohol

Malé i větší děti jsou požíváním alkoholických nápojů ohroženy. Jestliže zpočátku své malé dávky pijí pod kontrolou rodičů, neznamená, že se s tím spokojí. Časem budou pít již větší dávky - bez přítomnosti rodičů, ale ve společnosti svých kamarádů.

Je třeba vědět, že i nízké hladiny alkoholu v krvi dětí a mladistvých znamenají daleko větší účin na jejich nervový systém a psychiku, než u dospělého.

4.6.2. Mladiství a alkohol

Kumulace poruch osobnosti a výchovných závad ve III. a IV. vývojovém stadiu urychlily i rozvoj závislosti, na které v průměru stačily pouhé 3 roky. Mládež evidovaná v ordinaci AT pro mladistvé (pokud nešlo o pouhou náhodnou opilost) se výrazně liší např. od běžné učňovské mládeže. Vyskytuje se u ní vyšší delikvence, časná sexuální aktivita jako výraz povšechné nezdrženlivosti. 33% nenastupuje do učebního poměru, 56% učební poměr přerušuje. Absence je zjišťována ve 30%, střídání pracovišť v 60%. Údaje o opakovaných intoxikacích pak nasvědčují, že mladiství tráví nekontrolovaný volný čas v nevhodné společnosti, nebo mají nevyváženou osobnost. Často zde hrají roli současně všechny uvedené příčiny. Abúzus alkoholu u mladistvých nemusí nutně znamenat závislost na alkoholu v dospělosti. Je třeba však vědět, že z těch, kdo mají problémy související s alkoholem ve věku do 21 let, budou je mít v plné polovině i o 20 let později.

4.7. Rodina alkoholika a rozvodovost

Rodina alkoholika jako celek přináší společnosti ekonomickou zátěž (horší zdravotní stav otce) a ztráty (nevyužité vzdělání v zaměstnání). Rodina alkoholika se podílí na sociálně nežádoucích jevech (rozvodovost) významně více, než odpovídá jejímu zastoupení v populaci. Rodiny s otcem závislým na alkoholu se jeví podstatně méně stabilní než rodiny kontrolní, dochází v nich častěji k rozvodům, ale i k disharmonii rozvodem ještě formálně nevyjádřené.

4.8. Trestná činnost a alkohol - forenzní aspekty abúzu a závislosti na alkoholu

4.8.1. Chování lidí zneužívajících alkohol

Nejčastější projevy lidí zneužívajících alkohol jsou tyto:

- změna přátel
- blízcí přátelé jsou závislí na alkoholu
- ztráta zájmu o studium a práci
- ztráta zájmu o dříve vysoko ceněné životní hodnoty
- tendence vyhýbat se členům rodiny, podrážděné a přecitlivělé reakce na snahy rodinných příslušníků o intimnější rozhovor
- zhoršení celkového vzhledu a snížená péče o něj
- krádeže alkoholu v domácnostech, krádeže peněz a cenných předmětů
- rozporná tvrzení, lži, rozpačité chování
- problémy se zákonem, např. drobné krádeže, neplnění vyživovací povinnosti na dítě a problémy s úřady a jinými institucemi - např. neodůvodněné absence ve škole či v zaměstnání.

4.8.2. Vliv požívání alkoholu na kriminalitu

U člověka dochází po požití alkoholu ke snížení morálních zábran a k uvolnění podkorových center. Podle novějších prací alkohol nejen utlumuje vyšší centra, ale i stimuluje tím, že ovlivní biochemii katecholaminů. Proto dochází, zejména u predisponovaných osob, k agresivnímu jednání, od kterého je blízko k trestným činům násilné povahy. Jsou to činy výtržnictví, útoku na veřejného činitele, rvačky, ublížení na zdraví, znásilnění a vraždy. Spáchané trestné činy se vyznačují surovým jednáním, agresivitou a bezohledností (Študent 1971)¹⁹.

Jinou skupinu tvoří majetkové trestné činy zanedbání povinné výživy. Kriminogenní vliv alkoholu se projevuje jednak změnou psychického stavu při jednorázové intoxikaci, a to zejména u predisponovaných psychopatických osobnosti, jednak negativním vlivem dlouhodobého a nadměrného požívání alkoholu na osobnost. Častá je kombinace obou vlivů - spáchání trestného činu u osoby závislé na intoxikaci.

4.8.2.1. Druhy trestné činnosti spojené s abúzem alkoholu

Trestnou činnost související s alkoholem, je možné rozdělit podle Karabce (1977)²⁰ do těchto kategorií:

1. Trestné činy, u nichž je konzumace nebo opatřování alkoholu znakem skutkové podstaty.
Patří sem trestný čin ohrožení pod vlivem návykové látky podle § 201, a trestný čin opilství podle § 201a trestního zákona. Nejčastěji je postihováno řízení motorových vozidel po požití alkoholu. Do této skupiny patří i nedovolená výroba lihu (§ 194a tr. zák.) a trestný čin podávání alkoholických nápojů mládeži (§ 218 tr. zák.)
2. Trestné činy, u nichž se výrazně projevuje vliv alkoholu na potlačení sociálních a morálních zábran a iniciační účinek alkoholu. Zde jsou nejčastějšími trestnými činy: výtržnictví, útok na veřejného činitele (§§ 202, 155/156 tr. zák.), rvačky (§ 225), trestný čin úmyslného ublížení na zdraví (§ 221,222), trestné činy znásilnění (§241) a vraždy (§219).
3. Trestné činy související s požíváním alkoholu. Do této kategorie můžeme zařadit trestný čin zanedbání povinné výživy (§ 213), některé majetkové trestné činy. Při těchto činech může hrát roli dlouhodobé požívání alkoholu v celkové morální a sociální degradaci pachatele.

¹⁹ Skála,J. a kolektiv: Závislost na alkoholu a jiných drogách. Avicenum, Praha 1987, str. 124

²⁰ Skála,J. a kolektiv: Závislost na alkoholu a jiných drogách. Avicenum, Praha 1987, str. 125

5. Systém sociální ochrany obyvatel

V naší práci se budeme dále zabývat předpokladem, že ekonomickou dysfunkci rodiny řeší matky rozvodem s cílem zlepšení ekonomické situace rodiny. Pro lepší orientaci představujeme systém sociální ochrany obyvatel ČR.

Systém sociální ochrany obyvatel - pod tímto názvem rozumíme soubor nástrojů k zabezpečení občanů.

Systém má tři základní pilíře:

- a) sociální pojištění
- b) státní sociální podpora (dále SSP)
- c) sociální pomoc (péče)

Základem systému SSP a sociální péče je životní minimum (dále ŽM), které se skládá ze dvou částí, a to části na zajištění výživy a ostatních osobních potřeb a z části na zajištění nezbytných nákladů na domácnost²¹.

Výši ŽM stanovuje Poslanecká sněmovna ČR zákonem a v závislosti na inflaci jej pravidelně valorizuje. V současné době platí výše ŽM stanovená k 1.4.1998.

Měsíční částka potřebná k zajištění výživy a ostatních osobních potřeb v Kč:

Pro dítě do 6 let	1560
od 6 do 10 let	1730
od 10 do 15 let	2050
od 15 do 26 let	2250 (nezaopatřené dítě)
ostatní osoby	2130

Měsíční částka potřebná k zajištění nezbytných nákladů na domácnost v Kč:

Pro jednotlivce	1300
Pro dvoučlennou rodinu	1700
Pro 3 – 4 člennou rodinu	2110
Pro 5 a více člennou rodinu	2370

5.1. Sociální pojištění

Jedná se o příspěvkový systém řešící situace občana, na které je možné se dopředu připravit (např. ztráta zaměstnání, nemoc, invalidita stáří ...). Je financován především

²¹ Zákon č. 463/1991 Sb. o životním minimu, ze dne 29.10.1991

z příspěvků zaměstnavatelů a zaměstnanců, osoby samostatně výdělečně činné (OSVČ) si hradí příspěvky samy a dále mohou být tyto příspěvky hrazeny ze státních garancí

Ze sociálního pojištění lze získat:

dávky v nezaměstnanosti = hmotné zabezpečení uchazečů o zaměstnání
vyplácí se po dobu 5 měsíců, a to ve výši 60% po dobu prvních 3 měsíců
a ve výši 50% po dobu z bývajících 2 měsíců
(prodlužuje se o dobu pracovní neschopnosti uchazeče o zaměstnání)
= organizuje a vyplácí úřad práce

důchody - starobní
- invalidní, částečný invalidní
- sirotčí, vdovský, vdovecký
- důchod manžela, důchod manželky
= organizuje okresní správa sociálního zabezpečení (dále OSSZ)
= vyplácí česká správa sociálního zabezpečení (ČSSZ)

dávky nemocenského pojištění - nemocenské dávky
- ošetřování člena rodiny
- peněžitá pomoc v mateřství
- vyrovnávací příspěvek v těhotenství
= vyplácí je zaměstnavatel s výjimkou organizací do 25 zaměstnanců
= zaměstnancům tzv. malých organizací (do 25 zaměstnanců) je vyplácí OSSZ
= OSVČ jsou dávky vypláceny omezeně (pouze nemocenské dávky a peněžitá pomoc v mateřství) a rovněž je vyplácí OSSZ

5.2. Státní sociální podpora

Jedná se o dotační systém garantovaný státem, řešící společensky uznané sociální situace. Organizuje a vyplácí jej okresní úřady (referáty státní sociální podpory) Jsou to obligatorní dávky, které se dělí na:

1. dávky testované na příjem (přídavek na dítě, sociální příplatek, příspěvek na bydlení a částečně příspěvek na dopravu)
Nárok a výše dávek testovaných na příjem se odvíjí od výše příjmu rodiny či jednotlivce a výše životního minima rodiny či jednotlivce.

2. dávky jednorázové nebo netestované na příjem

jednorázové = porodné, pohřebné

netestované na příjem = zaopatřovací příspěvek, dávky pěstounské péče, rodičovský příspěvek

Přídavek na dítě – nárok na tuto dávku vzniká dítěti žijícímu v rodině, jejíž příjem nepřesahuje 3 násobek ŽM.

Výše dávky je odvozena od výše příjmu následovně:

a) příjem rodiny je nižší než 1,1 násobek ŽM rodiny

výše dávky = 0,32 násobek částky na osobní potřeby dítěte

b) příjem rodiny je 1,1 až 1,8 násobek ŽM rodiny

výše dávky = 0,27 násobek částky na osobní potřeby dítěte

c) příjem rodiny je 1,8 až 3 násobek ŽM rodiny

výše dávky = 0,14 násobek částky na osobní potřeby dítěte

Sociální příplatek – nárok na dávku vzniká rodiči, který peče o nezaopatřené dítě a příjem rodiny nepřesahuje 1,6 násobek ŽM rodiny.

Výše dávky může být zvýšena jestliže se jedná o dítě dojízdějící na SŠ nebo VŠ, dítě zdravotně postižené, společně narozené děti do 3 let (dvojčata) a matku samoživitelku

Příspěvek na bydlení – nárok na dávku vzniká jednotlivci nebo rodině, jejichž příjem nepřesahuje 1,6 násobek ŽM rodiny

Příspěvek na dopravu – naleží každému dítěti, které dojíždí z místa trvalého pobytu do místa sídla školy, bez ohledu na výši příjmu rodiny naleží dítěti, které plní povinnou školní docházku a je mladší 15 let. Dále naleží dítěti, které je starší 15 let a plní povinnou školní docházku. Dále dítěti, které se soustavně připravuje na budoucí povolání na SŠ nebo VŠ naleží příspěvek na dopravu pouze tehdy, jestliže příjem rodiny nepřesáhne 2 násobek ŽM rodiny

Z dávek, které nejsou testované na příjem, bych rád pro účely této práce přiblížil zaopatřovací příspěvek.

Zaopatřovací příspěvek - nárok vzniká dítěti a manželce vojáka konajícího základní, náhradní nebo civilní vojenskou službu, dále pak osobě vůči níž má takový voják soudem nebo dohodou stanovenu vyživovací povinnost

5.3. Systém sociální pomoci

Jedná se o kombinovaný systém řešící stav hmotné nouze, pokles příjmů pod hranici ŽM, neschopnost se o sebe postarat. Financuje se částečně ze státního rozpočtu a částečně z rozpočtu obcí, dále pak z nadací, dobrovolných sdružení, církví a příspěvků občanů a právnických osob. Organizaci zajišťují především obce (doplatky do výše ŽM, péče o osobu blízkou, náhrady výživného do výše ŽM). Stát pomoc organizuje prostřednictvím okresního úřadu – referátu sociální péče (příspěvky na benzín, příspěvek na auto, příspěvek na zdravotní pomůcky – to vše pro zdravotně postižené) Dobrovolná sdružení a církve organizují azylové domy a domovy pro svobodné matky²².

Formy sociální pomoci:

- a) peněžité dávky (opakované dávky sociální pomoci, tzv. doplatky do výše ŽM, dále jednorázové dávky – např. na topení nebo sociální výpomoc na přechodnou dobu)
- b) věcné dávky (např. potravinové lístky)
- c) služby (bezúročné půjčky na překlenutí tíživé sociální situace)

5.4. Vyhodnocení systému sociální ochrany obyvatel

Z tohoto systému sociální ochrany obyvatel vyplývá, že výše příspěvku je ve všech životních situacích, tedy v době před rozvodem i po rozvodu, limitována životním minimem případně jeho násobkem pro daný typ rodiny. Dále z něj vyplývá, že ekonomická situace rodiny matky samoživitelky (rozvedená, svobodná matka) se výrazně nezlepší. Záměrně do pojmu samoživitelka nezahrnujeme vdovy pečující o nezaopatřené dítě, protože vdovský a sirotčí důchod jím zajišťuje v převážné většině případů slušnou životní úroveň. Nárok na zvýšený státní příspěvek má matka samoživitelka pouze v systému státní sociální podpory při výpočtu výše sociálního příspěvku. Navýšení je však zanedbatelné, neboť navýšení odpovídá koeficientu 1,05 násobku životního minima na osobní potřeby matky.

²² Zákon ČNR č. 482/1991 Sb. o sociální potřebnosti, ze dne 6.11.1991.

Matky samoživitelky, jimž otec dítěte neplatí stanovené výživné, a v důsledku toho se příjem rodiny sníží pod hranici životního minima, mohou požádat o náhradu výživného ze systému sociální pomoci, a to pouze do výše životního minima a za předpokladu, že dlužné výživné vymáhají soudně v trestně právním řízení. Z tohoto vyplývá, že otec dítěte neplacením výživného přenáší svou finanční zátěž na stát, který ji za něj v takovém případě musí plnit.

Neplacením výživného otec snižuje příjem rodiny matky s dítětem a tím ovlivňuje v systému státní sociální podpory nároky na dávky. Vzhledem k tomu, že dávky státní sociální podpory jsou testovány na příjem a příjem rodiny bez výživného je nižší, vzniká tím matce nárok na vyšší dávky SSP. Tím se změní pouze struktura příjmu nikoliv jeho celková výše. Ta je limitována koeficientem násobku životního minima na potřeby matky. I toto potvrzuje, že neplacení výživného otcem je přenášení finanční zátěže a odpovědnosti na stát.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

6. Sociologický výzkum

Stručná charakteristika sociologického výzkumu:

Sociologie je teoreticko-empirická věda o společnosti, společenských vztazích a procesech, která chce tyto jevy pomocí vlastních nástrojů popsat a zároveň také vysvětlit. Cílem sociologického výzkumu je zjišťování názorů, mínění a postojů skupin lidí, vrstev populace v různých oblastech společnosti. Předmětem sociologického výzkumu je společnost, společenské vztahy, sociální jevy. Sociologické výzkumy se liší zkoumáním (z pohledu filozofie, psychologie...), liší se úhlem pohledu na společnost, liší se prezentací poznání a způsobem analýzy. Objektem sociologického výzkumu je společnost, jednotlivé společenské vrstvy a skupiny lidí.

Tato práce představuje individuální experimentální výzkum, z hlediska hloubky zkoumání částečný, kdy cílem výzkumu není zkoumat daný jev ze všech hledisek komplexně, ale zaměřuje se pouze na vybrané jevy, které se dle mého názoru vyskytují nejčastěji.

Samotný výzkum probíhal fází sondáže, která ověřovala kvality dotazníku pro plánovaný výzkum na daném vzorku.

Dále jsem stanovil metodu, způsob jakým byly dosaženy potřebné údaje a tyto dále zhodnoceny. Jako sociologickou proceduru jsem vybral statistickou metodu výběrovou pro menší vybraný soubor.

V přípravné fázi jsem zpracoval projekt sociologického výzkumu:

A) přípravná fáze - splňuje tyto pravidla:

1. formulace cíle
2. hypotéza
3. objekt výzkumu
4. předmět výzkumu
5. zkoumaný vzorek a jeho stanovení
6. metody výzkumu
7. určení místa a času výzkumu
8. časový harmonogram
9. techniky sběru dat

B) Realizační etapa

1. příprava výzkumného terénu
2. vlastní získání sociálních informací, tabulky sběru dat

C) Zpracování výsledků a jejich interpretace

6.1. Vlastní průběh sociologického výzkumu

6.1.1. Přípravná fáze výzkumu

6.1.1.1. Formulace cíle výzkumu a hypotézy práce

Cílem výzkumu je prokázat existenci rizikových faktorů, které jsou součástí rodinné anamnézy pachatelů trestného činu - zanedbání povinné výživy ve smyslu ust. § 213 trestního zákona. Tyto rizikové faktory jsou příčinou dysfunkce nově zakládaných rodin a které po rozpadu manželství vedou zanedbávání povinné výživy. Dalším cílem výzkumu je prokázat, že matky, se snaží rozvodem vyřešit ekonomickou dysfunkci rodiny.

Uvedené rizikové faktory a cíle výzkumu byly formulovány do následujících hypotéz:

1. Předpokládáme, že většina pachatelů trestného činu zanedbání povinné výživy ve smyslu ust. § 213 tr. zákona bude pocházet z neúplných rodin.
2. Domníváme se, že většina pachatelů tr. činu zanedbání povinné výživy ve smyslu ust. § 213 trestního zákona jsou osoby s minimálním vzděláním, nedostatečnou pracovní kvalifikací, bez dostatečného zájmu o zaměstnání.
3. Předpokládáme, že většina pachatelů trestného činu zanedbání povinné výživy ve smyslu ust. § 213 tr. zákona, má sklon k nadmernému požívání alkoholických nápojů.
4. Domníváme se, že ekonomickou dysfunkci rodiny řeší matky, rozvodem s cílem zlepšení sociální a ekonomické situace rodiny.

Z těchto čtyř předpokladů vycházím a prováděným výzkumem ověřuji, zda jsou tyto hypotézy správné.

6.1.1.2. Objekt výzkumu

Výzkumu této práce se zabývá sociálním jevem, jakým je rozvod manželství a následné jednání, které má znaky skutkové podstaty trestného činu - zanedbání povinné výživy dle ust. § 213 trestního zákona. Výzkum se zabývá příčinami rozvodu těch manželství, kde otec po rozvodu neplní svou vyživovací povinnost a dopouští se tak trestného činu. ze kterých bude statisticky sledovat kolik z těchto manželství bylo rozvedeno z důvodu nadmerného požívání

alkoholu partnerem, dále v kolika případech z celkového množství zkoumaných rozvedených manželství otec pocházel z neúplné rodiny a dále v kolika případech rozvodů byla žádost o rozvod podána partnerem s cílem zlepšení ekonomické situace rodiny.

Objekt mého výzkumu se soustředil na následující dvě skupiny:

1. Skupinu osob pachatelů trestních činů zanedbání povinné výživy stíhaných pro tento trestní čin Policií ČR, Okresním úřadem vyšetřování v Liberci v roce 1999, kteří mají bydliště ve městě Liberci
2. Skupinu osob bývalých partnerů těchto pachatelů trestních činů, kteří jsou oznamovateli, poškozenými tímto trestním činem zanedbání povinné výživy.

Obě zkoumané skupiny jsou složeny ze vzorku padesáti zkoumaných osob.

6.1.1.3. Předmět výzkumu

Předmětem výzkumu je stanovení významné vlastnosti, stránky objektu. Vém případě se jedná o stanovení těchto vlastností u obou sledovaných skupin:

skupina osob - pachatelů tr. činu zanedbání povinné výživy

1. pocházejí z rodiny úplné či neúplné
2. stupeň vzdělání
3. v době manželství požívali často alkoholické nápoje
4. v době spáchání trestného činu byli zaměstnáni, či nikoliv. V případě, že byli bez zaměstnání, zda byli evidováni jako uchazeči o zaměstnání na Úřadu práce v Liberci (dále jenom ÚP), či byli pro nespolupráci z evidence ÚP vyloučeni.

skupina osob - bývalých partnerů pachatelů tr. činu zanedbání povinné výživy

1. zda požádali soud o rozvod z důvodu nadmerného požívání alkoholu partnerem
2. zda se rozhodli pro rozvod s cílem zlepšení ekonomické situace rodiny
3. zda v době po rozvodu měli nárok na výplatu náhrady za neplacené výživné (formou státní sociální podpory) a zda o tyto náhrady požádali příslušný úřad.

6.1.1.4. Zkoumaný vzorek a jeho stanovení

Pro svůj výzkum jsem kvótním výběrem vybral vzorek padesáti osob pachatelů trestního činu zanedbání povinné výživy ve smyslu ust. § 213 trestního zákona, kteří byli stíháni Policií ČR, Okresním úřadem vyšetřování v Liberci za tento tr. čin v roce 1999, a zároveň mají trvalé bydliště v městě Liberci. Vzorek jsem vybral tak, aby mohlo být dodrženo demografické hledisko a zkoumaný vzorek byl pro daný region reprezentativní. Dále tato skupina uváděna jako *pachatelé*.

Z tohoto vzorku pak vyplývá druhá skupina padesáti osob - bývalých partnerů, kteří jsou jak oznamovateli tohoto trestného činu, zároveň jsou tímto trestným činem poškozeni, dále uváděni jako *bývali partneri*.

6.1.1.5. Určení místa a času výzkumu

Výzkum jsem prováděl v Liberci počínaje dnem 30.1.2000 do 30.06.2000, a to s ohledem na provádění výzkumu pomocí dotazníkové metody, která byla s ohledem na velikost zkoumaných skupin osob časově náročná. Výzkum probíhal tak, že jsem nejprve provedl výzkum vzorku č. 1 - skupiny pachatelů a to pomocí metody přímého pozorování, kdy jsem získal data analýzou dokumentů - spisových materiálů pachatelů. Z těchto materiálů jsem sestavil zkoumaný vzorek č. 2 - osoby bývalých partnerů těchto pachatelů, které jsem postupně telefonicky vyrozuměl, či osobně navštívil, požádal o spolupráci při výzkumu, kdy mi toto nebylo odmítнуто ani v jednom případě a později jsem tyto osoby obeslal písemně obálkou, která obsahovala samotný anonymní dotazník a dále obálku s nadepsanou zpětnou adresou a poštovní známkou.

6.1.1.6. Časový harmonogram výzkumu

Pilotáž výzkumu jsem prováděl v době od října do prosince roku 1999, kdy jsem předběžně ověřoval hypotézy práce a cíl výzkumu metodou rozhovoru s oznamovateli trestného činu zanedbání povinné výživy dle ust. § 213 tr. zákona.

Samotný výzkum jsem prováděl od 30.1.2000 u skupiny osob č.1 (pachatelů), které spáchaly trestný čin zanedbání povinné výživy analýzou dokumentů - trestních spisů, v archivu Policie ČR, Úřadu vyšetřování v Liberci. Sběr dat jsem ukončil dne 30.4.2000.

Po zpracování získaných dat jsem prováděl sběr dat ke skupině č. 2 (osoby bývalých partnerů) dotazníkovou metodou. Sběr dat jsem ukončil 30.6.2000.

V době od 30.6.2000, do 10.8.2000 jsem prováděl summarizaci získaných dat a jejich vyhodnocení, které jsem uvedl v příslušných tabulkách a zároveň pro lepší názornost vyjádřil pomocí grafů.

6.1.1.7. Techniky sběru dat

Jako techniku sběru dat jsem použil:

a) dotazník

Je určen pro extenzivní výzkumy, samotné sestavení dotazníku je poměrně složité. Jedná se o relativně ekonomicky výhodný způsob sběru dat. Musí splňovat pravidla formální úpravy,

otázky se uspořádávají za využití psychologických aspektů. Na úvod se používají otázky které zaujmou, doprostřed zájmové otázky a na závěr otázky identifikační. U dotazníku je nutné dodržet grafickou úpravu a přehlednost. Podstatná je formulace otázek. Otázky mají být nenáročné na paměť a stručné. Při dotazníkové metodě se doporučuje použít předvýzkum.

Před vlastním výzkumem a sběrem dat pomocí dotazníku jsem prováděl předvýzkum, tedy pilotáž pomocí rozhovoru, a to s oznamovateli trestních činů zanedbání povinné výživy. V tomto předvýzkumu jsem si ověřoval jednotlivé hypotézy práce. V tomto převýzkumu se jednalo ve všech případech o ženy - oznamovatelky.

b) rozhovor

Je systém verbálního kontaktu mezi dotazovaným a tazatelem s cílem získat informace pomocí dotazů, které klade tazatel. Nejde o zjišťování objektivních aspektů sociálních jevů, ale jejich odraz ve vědomí lidí. Rozhovor je přirozený prostředek lidské komunikace. Není považován za speciální metodu sociologického výzkumu.

Na rozhovor mají vliv tyto činitelé:

- správně formulované otázky
- působení tazatele (sympatie, antipatie)
- prostředí rozhovoru

Kladené otázky musí být na úrovni odpovídající sociální skupině, kde bude rozhovor probíhat.

Otázky mají být:

- obsahově srozumitelné
- jazykově srozumitelné
- jednoznačné
- přiměřeně dlouhé
- ne difamující
- nenáročné na paměť

Otázky se sestavují zpravidla od obecného ke konkrétnímu, hlavní otázky klademe asi do 1/2 rozhovoru.

Členění rozhovorů:

Rozhovor - kategorizovaný - je maximálně formalizován, vhodný pro extenzivní výzkum
- nekategorizovaný - volný rozhovor na předem dané téma

- Rozhovor - zjevný - formou protokolu dotazovaných otázek
- tajný - tázaný své odpovědi méně stylizuje, výhoda - spontánnější odpovědi
- Rozhovor - individuální - rozhovor vedený s jednotlivcem
- hromadný - forma besedy
- Rozhovor - měkký - tazatel má dovoleno vyjadřovat své názory
- neutrální - tazatel nesmí zasahovat do rozhovoru svými názory
- tvrdý - autoritativní vystupování (př. vyjadřování nedůvěry)

Při výzkumu je nutné dobře formulovat otázky. Otázky se dělí do několika skupin které zde uvádím:

- otázky uzavřené* - v nich jsou formulovány odpovědi a respondent si vybírá odpověď (test se čtyřmi odpověďmi a-d)
1. alternativní - ano / ne, pouze dvě odpovědi
 2. výběrové - úplné, snaha vyčerpat všechny možnosti, více odpovědí
 3. polootevřené - dáme 3 až 4 odpovědi a necháme místo pro doplnění dalších odpovědí
- otázky otevřené* - bez předestřených odpovědí, volné místo pro vlastní vyjádření (lepší využití předvýzkumu neboť se lidé hůrce vyjadřují)
1. filtrační - umožní nám vypustit některé respondenty - př. jste rozvedený/á/, pokud ne, vynechte tyto odpovědi ...
 2. kontrolní - ověřujeme pravdivost odpovědí (otázky jsou podobné, jinak formulované)
 3. trikové - mají oklamat respondenta, neboť předstíráme, že nás něco zajímá, ale fakticky nás zajímá něco jiného
 4. projekční - stručně formulovaná situace, respondent se vyjádří, jak by to řešil, co si o tom myslí

c) pozorování

Je metodou přímého poznávání. Základním znakem této metody je poznávání pomocí smyslového vnímání.

Druhy pozorování:

1. běžné (naivní) - jde o orientaci v nějaké situaci
 1. individuální subjektivní
 2. není zaznamenáváno
 3. využito pro pozorovatele

2. neběžné - vybíráme pozorované momenty a snažíme se je konkretizovat

1. přímé, v terénu nepřímé - studium písemných materiálů (metoda analýzy dokumentů)
 2. zúčastněné - výzkumník je účastníkem pozorovací skupiny , součástí problému
 3. utajené - neutajené
- je plánovité, organizované, systematické
 - je evidován každý moment zjištěný pozorováním

Průběh pozorování:

1. určení tématu výzkumu
2. druh pozorování - vědecké, zúčastněné
3. druh pozorování - doba, místo, čas, způsob záznamu, pozorovací momenty
4. zhodnocení výsledků

6.1.2. Realizační etapa

Realizační etapu sociologického výzkumu jsem rozdělil na přípravu výzkumného terénu, kdy jsem nejprve prováděl předběžné nekategorizované rozhovory s budoucími respondenty dotazníků. S těmito bývalými partnery pachatelů trestních činů zanedbání povinné výživy jsme hovořili na téma rozvodů, rozvodovosti, jejich názorů na obecné příčiny rozvodovosti, včetně jejich subjektivního názoru na hlavní příčinu jejich rozvodu. Při těchto rozhovorech jsem volil konkrétní otázky tak, aby byly co nejméně osobní a neodradily případného respondenta. Během rozhovoru jsem zároveň respondenta ujistil, že případný dotazník, který respondent vyplní je anonymní a neobsahuje žádná konkrétní data k osobám. To také vyplývá z obsahu dotazníku a volených otázek (příloha č. 3). Dále jsem provedl vlastní rozeslání dotazníků. Takto získaná data jsem pak vyhodnotil a zapisoval do tabulky sumáře dat (příloha č. 2).

Dále jsem prováděl analýzu dokumentů, které představovaly trestní spisy za rok 1999 ve věci tr. oznámení zanedbání povinné výživy dle ust. § 213 tr. zákona. Tyto spisy jsem studoval v archivu Policie ČR, Okresního úřadu vyšetřování v Liberci. Zde jsem nejprve z celého vzorku pachatelů trestních činů stíhaných tímto úřadem vybral ty, kteří se dopustili tr. činu zanedbání povinné výživy a byli stíháni pro tento tr. čin v roce 1999. Z těchto jsem pak vybral ty trestní spisy, kde pachatelé mají bydliště ve městě Liberci a mají tak srovnatelné možnosti uplatnit se na stejném trhu práce. Žijí ve stejných demografických podmínkách, a to z pohledu výše nutných výdajů na bydlení, na stravování atd. Metodu obsahové analýzy dokumentů trestních spisů ve věci zanedbání povinné výživy jsem zvolil pro její dostupnost, neboť skýtala

vyčerpávající zdroj údajů pro potřeby vlastního výzkumu, kdy vlastní obsah dokumentů je získáván metodou nepřímého pozorování. Způsob získávání údajů a jejich rozsah je ve všech případech u trestních spisů ve věci zanedbání povinné výživy stejný, daný interními předpisy Policie ČR. Tím je zajištěna jejich obsahová srovnatelnost, která dává možnost jejich snadného porovnání a statistického vyjádření. Získaná data studiem písemných materiálů k osobám pachatelů tohoto trestného činu jsem vyhodnotil a zaznamenával do tabulky sumáře dat (příloha č. 1).

6.1.3. Zpracování výsledků a jejich interpretace

Výzkumem provedeným metodami pozorování a dotazníkovou metodou jsem zjistil výsledky, které jsou shrnutý a vyhodnoceny v této části práce. U každé hypotézy je proveden rozbor a seřazení vlastních výsledků do příslušných tabulek a znázornění výsledků, tam kde je to vhodné, grafem. K vyhodnoceným hypotézám jsou vysloveny závěry.

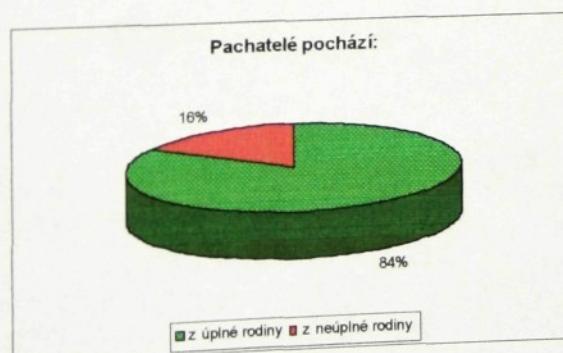
6.1.3.1. Výsledky výzkumu k hypotéze č. I

Hypotéza č. 1: *Předpokládáme, že většina pachatelů trestného činu zanedbání povinné výživy ve smyslu ust. § 213 tr. zákona bude pocházet z neúplných rodin.*

Ze sumáře dat (příloha č. 1) jsem sečetl celkový počet osob pachatelů, kteří pocházejí z rodiny úplné a počet pachatelů, kteří pocházejí z rodiny neúplné a výsledek uvedl v následující tabulce č. 1.

Tabulka č. 1 Rozdělení skupiny pachatelů z hlediska typu rodiny ze které pocházejí

	celk. počet	%	muži	%	ženy	%
z úplné rodiny	42	84	37	84	5	83
z neúplné rodiny	8	16	7	16	1	17

Graf č. 1 Graf znázorňující v procentech zastoupení pachatelů z hlediska typu rodiny ze které pocházejí

Z tabulky č. 1 vyplývá, že ve zkoumaném vzorku pachatelů převažují muži v počtu 44 (88%) osob a ženy jsou zastoupeny v počtu 6 (12%) osob z celkového počtu 50 osob. Z celkového počtu zkoumaného vzorku 50ti osob pachatelů, 42 (84%) osob pochází z rodiny úplné a 8 (16%) z rodiny neúplné. Z mužů pochází z rodiny úplné 37 (84%) osob, a 7 (16%) osob z rodiny neúplné. U pachatelů z řad žen pochází z celkového počtu 6 osob, z rodiny úplné 5 (83%) osob, 1 (17%) osoba z rodiny neúplné.

Z uvedeného zjištění lze vyslovit závěr, že počet pachatelů z řady těch, kteří pocházejí z rodiny neúplné je nízký a nepotvrzuje daný předpoklad, že většina pachatelů tr. činu zanedbání povinné výživy bude pocházet z rodiny neúplné.

Výsledek výzkumu tak zcela zřetelně vyvrací společností vžitý názor, že osoby které pocházejí z neúplných rodin jsou nositelé zvýšeného rizika rozvodovosti. Výzkum tedy předpokládanou hypotézu nepotvrdil a priori ukázal, že původ partnera z neúplné rodiny nemusí znamenat zvýšené riziko, že jím založená rodina nebude řádně plnit své funkce.

6.1.3.2. Výsledky výzkumu k hypotéze č. 2.

Hypotéza č. 2: *Domníváme se, že většina pachatelů tr. činu zanedbání povinné výživy ve smyslu ust. § 213 trestního zákona jsou osoby s minimálním vzděláním, nedostatečnou pracovní kvalifikací, bez dostatečného zájmu o zaměstnání.*

Ze sumáře dat (příloha č. 1) jsem sečetl celkový počet osob pachatelů, podle stupně vzdělání a výsledek uvedl v tabulce č. 2. Dále jsem sečetl celkový počet pachatelů, kteří spolupracovali s Úřadem práce v Liberci a výsledek uvedl v tabulce č. 3.

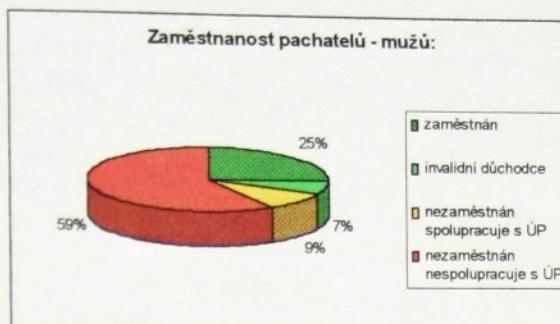
Tabulka č. 2 Dosažený stupeň vzdělání pachatelů

	celk. počet	%	muži	%	ženy	%
základní	12	24	12	27	0	0
vyučen	38	76	32	73	6	100
středoškolské	0	0	0	0	0	0
vysokoškolské	0	0	0	0	0	0

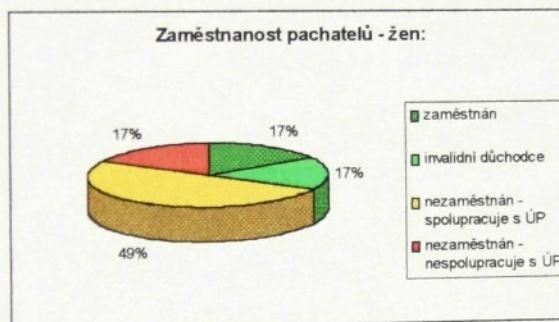
Z tabulky č. 2 vyplývá, že z celkového počtu 50 osob, 12 (24%) osob pachatelů dosáhlo pouze základního vzdělání, 38 (76%) osob pachatelů se vyučili. U mužů z celkového počtu 44 osob bylo zjištěno základní vzdělání u 12 (27%) osob, vyučeno bylo 32 (73%) osob. Všechny ženy pachatelky (6 osob) mají stupeň vzdělání - vyučen. Žádný z pachatelů tr. činu zanedbání povinné výživy tak nedosáhl vzdělání ukončené maturitou, či vysokoškolské vzdělání.

Tabulka č. 3 Zaměstnanost pachatelů a spolupráce nezaměstnaných pachatelů s Úřadem práce v Liberci

	celk. počet	%	muži	%	ženy	%
zaměstnán + invalidní důchodci	12 + 4	32	11 + 3	32	1 + 1	33
nezaměstnán - spolupracuje s ÚP	7	14	4	9	3	50
nezaměstnán - nespolupracuje s ÚP	27	54	26	59	1	17

Graf č. 2 Graf znázorňující v procentech zaměstnanost pachatelů - mužů a spolupráci nezaměstnaných pachatelů - mužů s Úřadem práce v Liberci

Graf č. 3 Graf znázorňující v procentech zaměstnanost pachatelů - žen a spolupráci nezaměstnaných pachatelů - žen s Úřadem práce v Liberci

Z tabulky č. 3 vyplývá, že z celkového počtu 50 osob pachatelů je 12 (24%) osob zaměstnaných. Čtyři (8%) osoby pobírají invalidní důchod. Nezaměstnaných je 34 osob což je 68%, z toho 30 mužů a 4 ženy. Z celkového počtu mužů 44 osob je zaměstnáno 11 (25%) osob, 3 (7%) osoby pobírají invalidní důchod. Z celkového počtu žen 6 osob, jedna žena 1 (17%) je zaměstnána, 1 (17%) žena pobírá invalidní důchod.

Z tabulky č. 3 dále vyplývá, že z celkového počtu 36 osob nezaměstnaných pachatelů, 6 (17%) osob spolupracovalo s Úřadem práce v Liberci. V ostatních třiceti případech nejsou na ÚP evidováni vůbec, či byli pro nespolupráci vyloučeni.

U mužů z celkového počtu 44 osob bylo 30 (68%) osob pachatelů bylo nezaměstnaných. Z celkového počtu nezaměstnaných mužů, tedy 30 osob bylo 6 (20%) osob spolupracujících s ÚP a 24 (80%) osob nespolupracujících s ÚP. U pachatelů z řady žen z celkového počtu 6 osob byly 2 (33%) ženy zaměstnány, nebo v invalidním důchodu. Čtyři osoby byly nezaměstnaný, což činí 67% z celkového počtu žen. Z těchto nezaměstnaných žen 3 (75%) osoby spolupracovaly s ÚP a 1 (25%) žena s ÚP nespolupracovala.

Na základě výsledků uvedených v tabulkách č. 2 a č. 3 vyplývá závěr, že všichni mnou zkoumaní pachatelé tr. činu zanedbání povinné výživy mají nízký stupeň vzdělání, kdy 76% osob pachatelů má nejvyšší stupeň vzdělání vyučen. Zbylých 24% osob má pouze vzdělání základní. To znamená, že výzkum potvrdil mou hypotézu, že většina pachatelů tr. činu zanedbání povinné výživy dle ust. § 213 tr. zákona jsou osoby s minimálním vzděláním. Výzkum tak potvrdil předpokládanou hypotézu, že většina pachatelů tr. činu zanedbání povinné výživy jsou osoby s nízkým vzděláním, s nedostatečnou pracovní kvalifikací a projevují nedostatečný zájem o zaměstnání, kdy z celkového počtu 50 osob pachatelů jen 6 (12%) osob spolupracovalo s Úřadem práce v Liberci.

6.1.3.3. Výsledky výzkumu k hypotéze č. 3

Hypotéza č. 3: *Předpokládáme, že většina pachatelů trestného činu zanedbání povinné výživy ve smyslu ust. § 213 tr. zákona, má sklon k nadměrnému požívání alkoholických nápojů.*

Ze sumáře dat (příloha č. 1) jsem sečetl celkový počet osob pachatelů, kteří nadměrně požívali alkoholické nápoje, a kteří měli nadměrné požívání alkoholu spojené s fyzickými útoky vůči partnerovi. Výsledky jsem uvedl v následující tabulce č. 4.

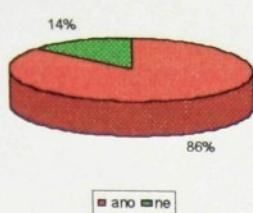
Tabulka č. 4 Nadměrné požívání alkoholu přičinou rozvodu manželství pachatelů

	celk. počet	%	muži	%	ženy	%
nadměrné požívání alkoholu	39	78	38	86	1	17
nadměrné požívání alkoholu spojené s fyzickými útoky vůči partnerovi	7	18	7	19	0	0

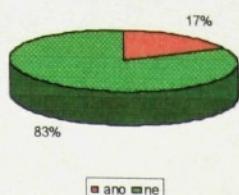
Tabulka č. 5 Nadměrné požívání alkoholu přičinou rozvodu manželství uvedené respondenty

	celk. počet	%	muži	%	ženy	%
nadměrné požívání alkoholu	39	78	1	17	38	86
nadměrné požívání alkoholu spojené s fyzickými útoky vůči partnerovi	23	46	0	0	23	60

Nadměrné požívání alkoholu příčinou rozvodu manželství pachatelů - mužů:

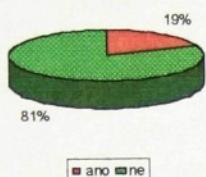

Nadměrné požívání alkoholu příčinou rozvodu manželství pachatelů - žen:

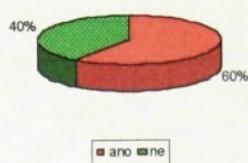

Graf č. 4 Graf znázorňující v procentech nadměrné požívání alkoholu jako příčinu rozvodu manželství pachatelů

Nadměrné požívání alkoholu spojené s fyzickými útoky vůči partnerovi - údaje ze spisových materiálů pachatelů:

Nadměrné požívání alkoholu spojené s fyzickými útoky vůči partnerovi - údaje respondentů dotazníků:

Graf č. 5 Graf znázorňující v procentech nadměrné požívání alkoholu spojené s fyzickými útoky na bývalého partnera

Z tabulky č. 4 vyplývá, že z celkového počtu 50 osob pachatelů tr. činu zanedbání povinné výživy bylo zjištěno nadměrné požívání alkoholu jako příčina rozvodu ve 39 případech, což činí 78%. Z toho u mužů z celkového počtu 44 osob bylo nadměrné požívání alkoholu důvodem rozvodu v 38 případech, což činí 86%. U žen byl z celkového počtu 6 osob pachatelek zjištěno nadměrné požívání alkoholu jako příčina rozvodu v jednom případě, což činí 17%.

V tabulce č.5 jsou uvedeny výsledky výzkumu pomocí dotazníků (příloha č. 2) k otázce nadměrného požívání alkoholických nápojů bývalým partnerem. Z tabulky č. 5 vyplývá, že z celkového počtu 50 osob respondentů bylo zjištěno nadměrné požívání alkoholu jako příčina rozvodu ve 39 případech, což činí 78%. Z toho u mužů z celkového počtu 6 osob bylo nadměrné požívání alkoholu důvodem rozvodu v 1 případě, což činí 17%. U žen bylo z celkového počtu 44 osob respondentů uvedeno nadměrné požívání alkoholu bývalým partnerem jako příčina rozvodu v 38 případech, což činí 86%. Fyzické útoky partnera po požití alkoholu uvedlo 23 respondentů, což činí 46% z celkového počtu 50 respondentů. Ve všech

případech to byly útoky pachatelů mužů. U 38 respondentů – žen, které uvedly nadměrné požívání alkoholu bývalým partnerem, byly zároveň 23 respondenty uvedeny fyzické útoky bývalých partnerů, což činí 60%. V tabulce č. 4 je uvedeno 7 případů fyzických útoků pachatelů na bývalého partnera, v těchto případech se jednalo o spáchaní tr. činu ublížení na zdraví dle ust. § 221 tr. zákona, za které byli pachatelé trestně stíháni. Větší počet respondentů (23 osob) uvedlo, že byli fyzicky napadáni bývalým partnerem, ale pouze 7 fyzických útoků bylo Policií ČR oznámeno jako trestný čin (v těchto případech došlo k ublížení na zdraví s pracovní neschopnosti).

Provedeným výzkumem byla potvrzena předpokládaná hypotéza, že většina pachatelů trestného činu zanedbání povinné výživy dle ust. § 213 tr. zákona má sklon k nadměrnému požívání alkoholických nápojů. Toto je dáno strukturou zkoumaného vzorku pachatelů, který tvoří z 88% muži, u kterých bylo nadměrné požívání alkoholu jako důvod rozvodu zjištěno v 86% případů. Ve zkoumaném vzorku žen je tento důvod uveden pouze v jednom případě, což činí 17% a pro ženy - pachatelky tato hypotéza prokázána nebyla. Výsledky výzkumu k této hypotéze dále potvrdily, že nadměrné požívání alkoholických nápojů se výrazně projevuje na potlačení sociálních a morálních zábran a způsobuje iniciační účinek k agresivnímu jednání (viz. kapitola 4.8.2.1.).

6.1.3.4. Výsledky výzkumu k hypotéze č. 4

Hypotéza č. 4: *Domníváme se, že ekonomickou dysfunkci rodiny řeší matky rozvodem s cílem zlepšení sociální a ekonomické situace rodiny.*

Ze sumáře dat (příloha č. 2, výsledky výzkumu dotazníků) jsem sečetl celkový počet osob respondentů dotazníku (bývalých partnerů pachatelů), kteří se rozhodli řešit ekonomickou situaci rodiny rozvodem a výsledek uvedl v následující tabulce č. 6.

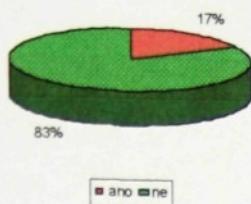
Tabulka č. 6 Počet případů rozvodů z důvodu řešení ekonomické dysfunkce rodiny

	celk. počet	%	muži	%	ženy	%
řešení ekonomické disfunkce rodiny	44	86	1	17	43	98
jiné důvody	6	14	5	83	1	2

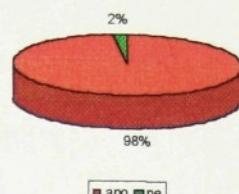
Výzkum ukázal, že ze sledovaného vzorku 50 respondentů 44 (86%) respondentů uvedlo, že jejich rodina neplnila ekonomickou funkci. Zároveň těchto 44 respondentů se domnívalo, že po rozvodu se jejich ekonomická situace rodiny zlepší. Respondenti - ženy z celkového počtu 44 uvedly rozvod jako východisko pro zlepšení ekonomické situace rodiny

ve 43 případech což je 98% případů. Respondenti - muži z celkového počtu 6 uvedli, že rozvod jako východisko pro zlepšení ekonomické situace rodiny v 1 případě, což představuje 17% respondentů mužů.

Řešení ekonomické dysfunkce rodiny rozvodem
respondenti muži:

Řešení ekonomické dysfunkce rodiny rozvodem
respondenti ženy:

Graf č. 6 Graf znázorňující v procentech řešení ekonomické dysfunkce rodiny rozvodem

Ekonomickou dysfunkci rodiny spojovali bývalí partneři pachatelů zejména v souvislosti s nadměrným požíváním alkoholu, tento důvod uvedlo 39 (78%) respondentů. Z tohoto počtu respondentů tento důvod uvedlo 38 žen a 1 muž.

Provedený výzkum tedy celkově potvrdil předpokládanou hypotézu, že ekonomickou dysfunkci rodiny řeší partneři pachatelů většinou rozvodem. V případě žen pachatelek se tato hypotéza nepotvrdila.

6.1.3.5. Další výsledky výzkumu provedeného dotazníkovou metodou

Ze sumáře dat (příloha č.2 ,výsledky výzkumu dotazníků) vyplývá, že 11 respondentů žijí sami s dětmi bez partnera ve společné domácnosti. Z toho 10 žen a 1 muž. S partnerem žije 39 respondentů, z toho 34 žen a 5 mužů.

Zkoumaný vzorek 50 osob respondentů dotazníků jsem tedy dále rozdělil na dvě skupiny. Skupinu respondentů č. 1, kteří žijí sami bez partnera ve společné domácnosti. Jedná se o skupinu 11 respondentů, z toho 10 žen a 1 muž. Skupinou č. 2 tvoří respondenti, kteří žijí s manželem či partnerem ve společné domácnosti. Jedná se o skupinu 39 respondentů, z toho 34 žen a 5 mužů.

Výsledky u skupiny č. 1:

Deset respondentů ze skupiny č. 1, což je 91% uvedlo, že příjem jejich rodiny nedosahuje částky výše životního minima na každý jednotlivý typ jejich rodiny. Tento údaj uvedly ženy. Muž z této skupiny uvedl, že jeho příjem je vyšší než životní minimum dané pro jeho rodinu. Dále ze skupiny 10 respondentů, kteří uvedli, že žijí sami bez partnera ve společné

domácnosti a jejichž příjem je nižší než ŽM pro jejich rodinu, 5 respondentů (50%) uvedlo, že rozdíl mezi příjmem jejich rodiny a ŽM je větší, než částka běžného měsíčního výživného, která byla stanovena v rozsudku příslušného soudu na výživu jejich dětí. Z těchto deseti respondentů 7, což je 70%, zažádalo magistrát města, či Okresní úřad, o výplatu náhrady za neplacené výživné. Zbylí 3 respondenti o výplatu náhrady za neplacené výživné nežádali.

Výsledky u skupiny č. 2:

Jedná se o skupinu respondentů v počtu 39, kteří žijí s manželem, či partnerem ve společné domácnosti. Z těchto respondentů je 34 žen a 5 mužů. Dvacet čtyři respondentů, což činí 62% z této skupiny, uvedlo, že jejich příjem rodiny je nižší než částka životního minima daná pro jejich rodinu. Z těchto 24 respondentů dále uvedlo, že rozdíl mezi příjmem rodiny a částkou životního minima je vyšší než běžné měsíční výživné je u 9 respondentů, což činí 38% respondentů, jejichž příjem rodiny žijící s partnerem ve společné domácnosti nedosahuje částky životního minima.

Z celkového počtu 24 respondentů, jejichž příjem rodiny je nižší než částka životního minima pro rodinu uvedlo 13 respondentů, což je 54 %, že požádali příslušný úřad (magistrát města, Okresní úřad) o výplatu náhrady za neplacené výživné.

Porovnáním výsledků uvedených respondenty ze skupiny č. 1 a 2 vyplývá, že příjem respondentů kteří žijí sami bez partnera ve společné domácnosti je v 91% nižší než částka ŽM daná pro jejich rodinu, z toho 50% respondentů uvedlo, že rozdíl mezi příjmem rodiny a ŽM je vyšší než běžné měsíční výživné. U respondentů ze skupiny č. 2, kteří žijí manželem či partnerem ve společné domácnosti nedosahuje příjem jejich rodiny u 62% respondentů a z této skupiny respondentů rozdíl mezi příjmem rodiny a ŽM je vyšší než běžné měsíční výživné u 38% respondentů. Z toho vyplývá, že skupinou, kde je vyšší pravděpodobnost toho, že příjem rodiny bude nižší než ŽM představuje skupina respondentů, kteří po rozvodu žijí pouze sami se svými dětmi.

Ze skupiny všech respondentů v počtu 34, kteří uvedli, že jejich příjem je nižší, než ŽM dané pro jejich typ rodiny, požádalo o výplatu dávek státní sociální podpory 17 respondentů, což je 50%. Toto je dáno tím, že tyto dávky nejsou vypláceny automaticky, pokud příjem rodiny nedosahuje výše životního minima a otec zároveň neplatí výživné. O výplatu těchto dávek je nutné žádat příslušný úřad. Některí respondenti o možnosti výplaty náhrady za neplacené výživné nevěděli, či zažádali až poté, co učinili trestní oznámení ve věci zanedbání povinné výživy, které je podmínkou pro možnou žádost o výplatu této dávky státní sociální

podpory. Vyplácením těchto dávek SSP, byla přenesena finanční zátěž a odpovědnost z pachatele na stát.

6.1.3.6. Výsledky pomocného výzkumu provedeného na Úřadu práce v Liberci.

Na Úřadu práce v Liberci jsem provedl pomocný výzkum, kterým jsem zjišťoval nabídku volných pracovních míst z hlediska požadované kvalifikace a zároveň počty uchazečů o zaměstnání připadajících na jedno volné pracovní místo u těch nabídek zaměstnání, které jsou ÚP označeny třímištným kódem začínajícím číslicí 8, které se vztahují na obory vyžadující pouze nízkou kvalifikaci, vyučen, či bez požadavku na vyučení, pouze se zkouškou k odborné způsobilosti k obsluze uvedeného stroje či zařízení a dále na skupinu zaměstnání označenou třímištným kódem počínajícím číslicí 9, který označuje zaměstnání pro pomocné a nekvalifikované pracovníky Výsledek výzkumu ukázal, že u nabídky zaměstnání za období 4. čtvrtletí roku 1999 zaměstnání označených kódem 811-834 je evidováno v tomto sledovaném období 569 uchazečů o zaměstnání, z toho 150 žen. Volných pracovních míst v těchto oborech bylo celkem 194. Na jedno volné pracovní místo tak v průměru u těchto pracovních oborů, kde postačuje nízká pracovní kvalifikace, připadají téměř tři uchazeči. Další skupinou označenou kódem 9, jsou pomocní a nekvalifikovaní pracovníci. Zde je situace výrazně nejméně příznivá. Celkový počet evidovaných uchazečů o zaměstnání bez pracovní kvalifikace je 2163, z toho 1161 žen. Volných pracovních míst pro pomocné a nekvalifikované pracovníky bylo v tomto období celkem 14. Na jedno volné pracovní místo tak připadalo více než 154 uchazečů.

Z přehledu za 4. čtvrtletí roku 1999 je tak zřejmé, že se jedná v případě uchazečů o zaměstnání z řad pomocných a nekvalifikovaných pracovníků a pracovníků s nízkou kvalifikací o zdaleka nejpočetnější skupinu osob z celkového počtu uchazečů o zaměstnání evidovaných Úřadem práce a zároveň o skupinu s jednou z nejnižších nabídek volných pracovních míst. Zároveň u těchto skupin zaměstnání s kódy začínajícími 8 a 9 jsou zároveň i nejnižší průměrné měsíční mzdy v rozpětí 4.500,-Kč až 7.000,-Kč. Tyto údaje Úřad práce uveřejňuje na seznamu volných pracovních míst.

7. Závěr

Výzkumem jsem zjistil, že 39 osob ze zkoumaného vzorku padesáti osob pachatelů tr. činu zanedbání povinné výživy má sklon požívat nadměrně alkoholické nápoje. Všech padesát osob pachatelů dosáhlo nejvyšší stupeň vzdělání vyučen, z toho 12 osob dosáhlo pouze základní vzdělání. Zároveň pouze 6 osob z celkového počtu 36 nezaměstnaných pachatelů spolupracovalo s Úřadem práce v Liberci a projevili tak snahu získat zaměstnání. Výzkum dále ukázal, že většina pachatelů tr. činu zanedbání povinné výživy ve smyslu ust. § 213 tr. zákona jsou muži, kdy ve sledovaném vzorku 50 osob jsou zastoupeni v počtu 44 osob.

Výzkum tak prokázal a potvrdil předpokládané hypotézy, že osoby pachatelů tr. činu zanedbání povinné výživy jsou osoby s minimálním vzděláním, bez dostatečného zájmu o zaměstnání, které mají sklon nadměrně požívat alkoholické nápoje. Výzkum tak potvrdil, že toto jsou rizikové faktory, které jsou častou přičinou dysfunkce zakládaných rodin, a které po rozpadu manželství zvyšují riziko zanedbání povinné výživy.

Výzkum zároveň nepotvrdil a priori hypotézu, že většina pachatelů tr. činu zanedbání povinné výživy bude pocházet z neúplných rodin. Vžitá domněnka, že rodiče, kteří sami pocházejí z rozvedených rodin, jsou nositeli zvýšeného rizika rozvodu, či dysfunkce jejich vlastní rodiny, nebyla prokázána.

Zjistil jsem, že 44 osob z řad bývalých partnerů pachatelů tr. činu zanedbání povinné výživy volilo rozvod manželství s cílem zlepšení ekonomické situace rodiny. Výzkum tak tuto hypotézu potvrdil. Zároveň ukázal, že zlepšení ekonomické situace rodiny rozvodem je limitováno výši životního minima rodiny, které je po rozvodu navýšeno pouze nepatrně násobkem 1,05 životního minima na potřebu rozvedené matky, či otce, který má po rozvodu děti svěřeny do své péče. Výzkum dále potvrdil, že vyšší příjem rodiny, než je životní minimum, častěji dosahují ty rodiny, kde bývalí manželé pachatelů tr. činu zanedbání povinné výživy žijí s novým partnerem ve společné domácnosti. Neplněním vyživovací povinnosti pachatelem v případě, že příjem rodiny bývalého partnera nedosahuje výše životního minima, vzniká nárok na vyplácení náhrady za neplacené výživné z prostředků magistrátů měst či okresních úřadů, a tím se zvyšuje finanční zátěž státu. Vždy však pouze do výše životního minima rodiny. Celkový příjem rodiny se tak vyplácením této náhrady za výživné nezvýší, zvýší se pouze finanční zátěž státu, a tedy celé společnosti.

Z uvedeného vyplývá, že oblast sociálních vztahů v manželství je velmi důležitá nejen pro samotné členy rodiny, ale promítá se do celé společnosti. Z tohoto důvodu je dle mého názoru nezbytné, aby společnost podporovala sociální a psychologický výzkum problémů spojených s institutem rodiny, rodičovstvím, výchovou atd. Je důležité, aby získané poznatky teoretických výzkumů byly vhodnou formou vzdělávání dále předávány zejména mladým lidem již ve školách tak, aby se v budoucnu mohli sami lépe orientovat při výběru vhodného partnera. Tím zajistí svým dětem pokud možno šťastné dětství s předpoklady pro jejich normální přirozený zdravý vývoj.

8. Použitá literatura

1. Miňhová,J.,Trpišovská,D.: Kapitoly ze sociální psychologie, Univerzita J.E.Purkyně, Ústí n/L. 1993, str. 94-96
2. Horská,P.,Kučera,M.,Maur,E.,Stloukal,M.: Dětství rodina a stáří v dějinách Evropy. Panorama, Praha 1990 str. 42
3. Márová,Z., Matějček,Z.,Radvanová,S.:Výchova dětí v neúplné rodině, SPN, Praha 1977, str. 79-111
4. Matějček,Z., Dytrych,Z.: Přestali jste být manželi, ale zůstáváte být rodiči. H+H, 1992, str. 23
5. Zákon o rodině č. 94/1963 Sb.
6. Jelinek,J.,Sovák,Z.: Trestní zákon a trestní řád. Linde, Praha, 1997, str. 213-214
7. Skála,J. a kolektiv: Závislost na alkoholu a jiných drogách. Avicenum, Praha 1987, str. 14-125
8. Zákon č. 463/1991 Sb. o životním minimu, ze dne 29.10.1991
9. Zákon ČNR č. 482/1991 Sb. o sociální potřebnosti, ze dne 6.11.1991.

9. Seznam příloh

- Příloha č. 1: Sumář sledovaných charakteristik vzorku pachatelů trestného činu zanedbání povinné výživy dle § 213 tr. zák.
- Příloha č. 2: Sumář sledovaných charakteristik získaných z dotazníků zaslaných bývalým partnerům pachatelů trestného činu zanedbání povinné výživy dle § 213 tr. zák.
- Příloha č. 3: Dotazník zasílaný respondentům

Sumář sledovaných charakteristik vzorku pachatelů trestného činu zanedbání povinné výživy § 213 tr. zák.

poř. číslo	P	věk	DM	stav	zam.	o měsíční příjem	druh zaměstnání			stupeň vzdělání			ÚR	SÚP	A	FÚ	PVD	výše výživného	dlužná částka	DNV
							D	P	ID	J	Z	V	SŠ	VŠ						
1	M	49	11	ž	1	4000	-	1	-	-	1	-	-	1	-	1	500	3500	7	
2	M	33	6	r	-	-	/	/	/	/	/	/	/	/	/	1	2	800	16800	21
3	Ž	47	12	r	1	5000	-	1	-	-	1	-	-	1	-	-	1	700	28300	40
4	M	43	7	r	-	-	/	/	/	/	/	/	/	/	/	1	1	500	25000	50
5	M	29	4	r	-	-	/	/	/	/	/	/	/	/	/	-	1	500	23500	47
6	M	52	5	r	1	3300	1	-	-	1	-	-	1	-	1	1	1	400	6000	15
7	M	26	2	r	1	6000	-	-	1	-	-	1	-	-	1	-	1	650	9750	15
8	M	47	10	r	1	3800	1	-	-	1	-	-	1	-	-	-	2	700	24600	35
9	M	40	9	r	-	1700	/	/	/	/	/	/	/	/	/	1	1	350	20950	59
10	M	34	6	r	-	-	/	/	/	/	/	/	/	/	/	-	1	450	7600	16
11	M	48	9	r	-	2350	/	/	/	/	/	/	/	/	/	1	1	350	17300	49
12	M	41	2	ž	-	-	/	/	/	/	/	/	/	/	/	1	1	650	7650	11
13	Ž	43	5	r	1	5120	-	-	1	-	-	1	-	-	1	-	1	150	7200	48
14	Ž	41	9	v	-	1870	/	/	/	/	/	/	/	/	/	-	1	300	9450	31
15	M	44	8	r	-	-	/	/	/	/	/	/	/	/	/	1	1	650	18200	28
16	M	39	6	r	1	8000	-	1	-	-	1	-	-	1	-	1	1	1500	55500	37
17	Ž	29	7	r	-	2200	/	/	/	/	/	/	/	/	-	1	3	750	48400	64
18	M	39	5	ž	-	-	/	/	/	/	/	/	/	/	-	1	1	1100	23900	21
19	Ž	36	12	r	-	1920	/	/	/	/	/	/	/	/	-	1	1	400	21000	52
20	M	37	11	r	1	8000	-	1	-	-	1	-	-	1	-	1	1	2000	22000	11
21	M	36	12	r	-	-	/	/	/	/	/	/	/	/	-	1	1	700	8400	12
22	M	35	10	ž	1	3130	1	-	-	1	-	-	1	-	1	1	1000	8000	8	
23	M	48	14	r	-	-	/	/	/	/	/	/	/	/	-	1	1	500	25000	50
24	M	34	5	r	-	-	/	/	/	/	/	/	/	/	-	1	2	1500	11500	7
25	M	47	9	ž	1	9000	-	1	-	-	1	-	-	1	-	2	2500	46000	18	
26	Ž	36	7	r	-	-	/	/	/	/	/	/	/	/	-	1	1	350	5750	16
27	M	42	11	r	1	5500	-	1	-	-	1	-	-	1	-	1	1	600	8250	13
28	M	36	7	r	-	-	/	/	/	/	/	/	/	/	-	1	1	800	14000	17
29	M	41	10	r	-	-	/	/	/	/	/	/	/	/	-	1	2	1500	32000	21
30	M	29	5	r	-	-	/	/	/	/	/	/	/	/	-	1	1	400	8600	21

Sumář sledovaných charakteristik vzorku pachatelů trestného činu zanedbání povinné výživy § 213 tr. zák.

por. číslo	P	věk	DM	stav	zam.	o měsíční příjem	druh zaměstnání			stupeň vzdělání			výše výživného			dlužná částka						
							D	P	ID	J	Z	V	SŠ	VŠ	ÚR	SÚP	A	FÚ	PVD			
31	M	35	8	ž	-	-				1	-	-	-	1	-	-	1	850	12450	14		
32	M	28	2	r	-	-				-	1	-	-	1	-	-	1	350	10700	30		
33	M	44	14	r	-	-				-	1	-	-	1	-	-	2	800	12600	15		
34	M	31	5	ž	1	6200	1	-	-	-	1	-	-	1	-	-	1	700	9250	13		
35	M	34	4	r	-	-				1	-	-	-	-	-	-	1	450	16400	36		
36	M	41	9	r	1	4500	1	-	-	1	-	-	-	1	-	-	1	650	8200	12		
37	M	37	11	r	-	-				-	1	-	-	1	-	-	2	1100	21000	19		
38	M	45	9	r	-	-				-	1	-	-	1	-	-	1	850	29700	34		
39	M	35	8	r	1	7500	-	1	-	1	-	-	-	1	-	-	1	1000	23800	23		
40	M	39	5	r	-	-				-	1	-	-	1	1	1	1	850	9200	10		
41	M	40	7	r	-	-				-	1	-	-	1	-	-	1	650	11400	17		
42	M	42	8	r	-	-				-	1	-	-	1	-	-	1	400	6600	16		
43	M	45	13	r	-	-				-	1	-	-	1	-	-	2	900	17500	19		
44	M	37	9	r	-	-				1	-	-	-	1	-	-	1	350	10200	29		
45	M	43	8	ž	-	2480				-	1	-	-	1	-	-	2	1100	9780	8		
46	M	42	5	r	1	5800	-	1	-	-	1	-	-	1	-	-	1	450	7920	17		
47	M	33	2	r	-	-				-	1	-	-	1	-	-	1	550	15300	27		
48	M	29	1	r	-	-				1	-	-	-	-	-	-	1	700	6800	9		
49	M	36	11	r	1	5500	1	-	1	-	-	1	-	-	1	-	2	800	18000	22		
50	M	41	5	r	-	-				-	1	-	-	1	-	-	1	450	23500	52		
	Σ	0	0	Σ	Σ	0	Σ	Σ	Σ	Σ	Σ	Σ	Σ	Σ	Σ	Σ	0	0	0			
Celkem	50	38,7	7,6	41/9	14	6453	6	6	4	-	12	38	-	42	6	39	7	1,24	744/600 na 1	16888	25	
Ž	6	38,6	8,7	5/1	3	5060	-	1	1	-	6	-	-	5	3	1	-	1,33	442/332 na 1	20016	42	
M	44	38,8	7,4	36/8	11	6686	6	5	3	-	12	32	-	-	37	3	38	7	1,22	785/640 na 1	16461	23

Legenda:

Ž	pachatelkou je žena
M	pachatelem je muž
věk	věk pachatele
DM	délka manželství / roky
stav	stav r - rozvedený(á) / ž, v - ženatý, vdaná

zam.	pachatel je zaměstnán
D	dělník
P	podnikatel
ID	invalidní důchodce
J	jiné

SÚP	spolupracuje s Úřadem práce
A	alkohol uveden jako důvod rozrodu
FÚ	fyzičtí útoky na bývalého partnera
PVD	počet využívaných dětí
DNV	doba neplacení výživného / měsíce

Sumář sledovaných charakteristik získaných z dotazníku zasláných bývalým partnerům pachatelů tr. činu zanedbání povinné výživy § 213 tr. zák.

poř. číslo	P	věk	DM	PVD	ÚR	stupeň vzdělání respondentu						důvody rozvozu			žije sám/a/l	přijem rodiny je < ŽM	rozdíl do ŽM je ≥ MV	žádáno o VN za neplacené MV
						Z	V	SŠ	VŠ	A	FÚ	N	EDR	J				
1	Ž	39	11	1	1	-	1	-	-	1	1	-	1	1	1	1	1	1
2	Ž	37	6	2	1	-	1	-	-	1	1	-	1	1	-	1	1	1
3	M	48	12	1	1	-	1	-	-	-	-	-	1	1	-	1	-	-
4	Ž	46	7	1	1	-	-	-	1	1	-	1	-	-	1	-	1	1
5	Ž	31	4	1	-	1	-	-	-	-	-	1	1	1	1	-	1	1
6	Ž	39	5	1	1	1	-	-	1	1	1	1	-	1	1	1	1	1
7	Ž	24	2	1	1	-	1	-	-	1	1	-	1	-	1	-	1	1
8	Ž	44	10	2	1	-	1	-	-	-	-	1	1	-	1	-	1	1
9	Ž	40	9	1	1	-	1	-	-	1	1	-	1	-	1	-	1	1
10	Ž	31	6	1	1	-	1	-	-	1	1	-	1	-	1	-	1	1
11	Ž	42	9	1	1	-	1	-	-	1	1	-	1	-	1	-	1	1
12	Ž	37	2	1	1	-	-	1	-	1	1	-	1	-	1	-	1	1
13	M	43	5	1	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
14	M	42	9	1	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
15	Ž	40	8	1	1	-	1	-	-	1	1	-	1	-	1	-	1	1
16	Ž	39	6	1	1	-	1	-	-	1	1	-	1	-	1	-	1	1
17	M	33	7	3	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
18	Ž	42	5	1	1	-	1	-	-	1	1	-	1	-	1	-	1	1
19	M	40	12	1	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
20	Ž	35	11	1	1	-	-	1	-	1	1	-	1	-	1	-	1	1
21	Ž	33	12	1	1	-	1	-	-	1	1	-	1	-	1	-	1	1
22	Ž	34	10	1	1	-	1	-	-	1	1	-	1	-	1	-	1	1
23	Ž	45	14	1	1	-	1	-	-	1	1	-	1	-	1	-	1	1
24	Ž	37	5	2	1	-	1	-	-	1	1	-	1	-	1	-	1	1
25	Ž	46	9	2	1	-	1	-	-	1	1	-	1	-	1	-	1	1
26	M	39	7	1	1	-	1	-	-	1	1	-	1	-	1	-	1	1
27	Ž	38	11	1	1	-	1	-	-	1	1	-	1	-	1	-	1	1
28	Ž	37	7	1	1	-	1	-	-	1	1	-	1	-	1	-	1	1
29	Ž	35	10	2	-	-	1	-	-	1	1	-	1	-	1	-	1	1
30	Ž	25	5	1	-	-	1	-	-	1	1	-	1	-	1	-	1	1

Příloha č. 2

List 2

Sumář sledovaných charakteristik získaných z dotazníků zaslanych bývalým partnerům pachatelů tr. činu zanedbání povinné výživy § 213 tr. zák.

poř. číslo	P	věk	DM	PVD	ÚR	stupeň vzdělání respondentu			důvody rozvodu			žije sám/a/	přijem rodiny je < ŽM	rozdíl do ŽM je ≥ MV	žádáno o VN za neplacené MV	
						Z	V	SŠ	VŠ	A	FÚ	N	EDR	J		
31	Ž	33	8	1	1	-	1	-	-	-	1	1	-	1	1	1
32	Ž	28	2	1	1	-	1	-	-	1	1	1	-	1	1	1
33	Ž	45	14	2	1	-	1	-	-	1	1	1	-	1	-	-
34	Ž	29	5	1	-	-	1	-	-	1	1	1	-	1	1	1
35	Ž	35	4	1	-	-	1	-	-	1	1	-	-	-	-	-
36	Ž	39	9	1	1	-	1	-	-	1	1	-	-	-	-	-
37	Ž	38	11	2	1	-	1	-	-	1	1	-	-	1	-	-
38	Ž	42	9	1	1	-	1	-	-	-	1	1	-	-	-	-
39	Ž	33	8	1	1	-	1	-	-	1	1	1	-	1	1	1
40	Ž	37	5	1	1	-	1	-	-	1	1	-	-	-	-	-
41	Ž	40	7	1	1	-	1	-	-	1	1	-	-	1	-	-
42	Ž	40	8	1	1	-	1	-	-	1	1	1	-	1	-	-
43	Ž	44	13	2	1	-	1	-	-	1	1	-	-	1	-	1
44	Ž	38	9	1	1	-	1	-	-	1	1	-	-	-	-	-
45	Ž	41	8	2	1	-	1	-	-	-	1	1	-	1	-	-
46	Ž	36	5	1	1	-	1	-	-	1	1	-	-	1	-	1
47	Ž	29	2	1	-	-	1	-	-	1	1	-	-	1	-	-
48	Ž	26	1	1	-	-	1	-	-	1	1	-	-	1	-	1
49	Ž	35	11	2	1	-	1	-	-	1	1	-	-	-	-	-
50	Ž	37	5	1	1	-	1	-	-	1	1	-	-	1	-	-
	Σ	0	0	0	Σ	Σ	Σ	Σ	Σ	Σ	Σ	Σ	Σ	Σ	Σ	Σ
celkem	50	38,7	7,6	1,24	43	3	38	9	-	39	23	5	44	25	11	31
Ž	44	38,6	7,4	1,22	38	3	34	7	-	38	23	4	43	20	10	30
M	6	38,8	8,7	1,33	5	-	4	2	-	1	1	5	1	1	-	-

Legenda:

Ž	respondentkou je žena	ÚR	respondent pochází z úplné rodiny
M	respondentem je muž	Z	základní vzdělání
věk	věk respondenta	V	vyučen
DM	délka manželství / roky	SŠ	středoškolské s maturitou
PVD	pocet využívajících dětí	VŠ	vysokoškolské

A	nadměrné požívání alkoholu
FÚ	fyzičtí útoky bývalého partnera
N	nevraž bývalého partnera
EDR	ekonomická dysfunkce rodiny
J	jiné důvody

ŽM	životní minimum
MV	měsíční výživné
VN	vypáčení náhrady

Příloha č. 3

D O T A Z N Í K

Odpovídejte tak, že u příslušné otázky označte křížkem odpověď v kolonce **ano**, nebo v kolonce **ne**. U otázk typu a), b), c), atd. udělejte křížek do příslušné kolonky, pokud se s odpovědí ztotožníte. U otázek požadujících číselný údaj, vepište tento do kolonky číslovkou. Po odevzdání je celý dotazník anonymní!

- 1) Pohlaví dotazované osoby: muž žena
- 2) Věk dotazované osoby:
- 3) Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?
 základní
 vyučen/a/
 středoškolské s maturitou
 vysokoškolské
- 4) Jak dlouho trvalo Vaše manželství? (počet započatých let)
- 5) Kolik máte z tohoto manželství dětí? (číslovkou)
- 6) Pocházel Váš bývalý manžel/ka/ z neúplné rodiny? ano ne
- 7) Jaké byly důvody rozvodu? (Můžete vybrat více možností)
 nadměrné požívání alkoholických nápojů
 fyzické útoky bývalého partnera
 nevěra
 zlepšení ekonomické situace rodiny
 jiné důvody
- 8) V současné době žijete:
 sám/sama
 s manželem/manželkou (druhem/družkou) ve společné domácnosti
- 9) Dosahuje v současné době příjem Vaší rodiny životního minima?
 ano ne
- 10) Jestliže je příjem Vaší rodiny nižší než částka životního minima, je rozdíl mezi těmito částkami větší než běžné měsíční výživné?
 ano ne
- 11) Požádal/a/ jste příslušný úřad (magistrát města nebo okresní úřad) o výplatu náhrady za neplacené výživné?
 ano ne